MONICA LOVINESCU: „În ultima vreme asistăm la o reînviere a ceaușismului" (p. 6)

CONVORBIRI LITERARE

FONDAT 1867 DE „JUNIMEA"

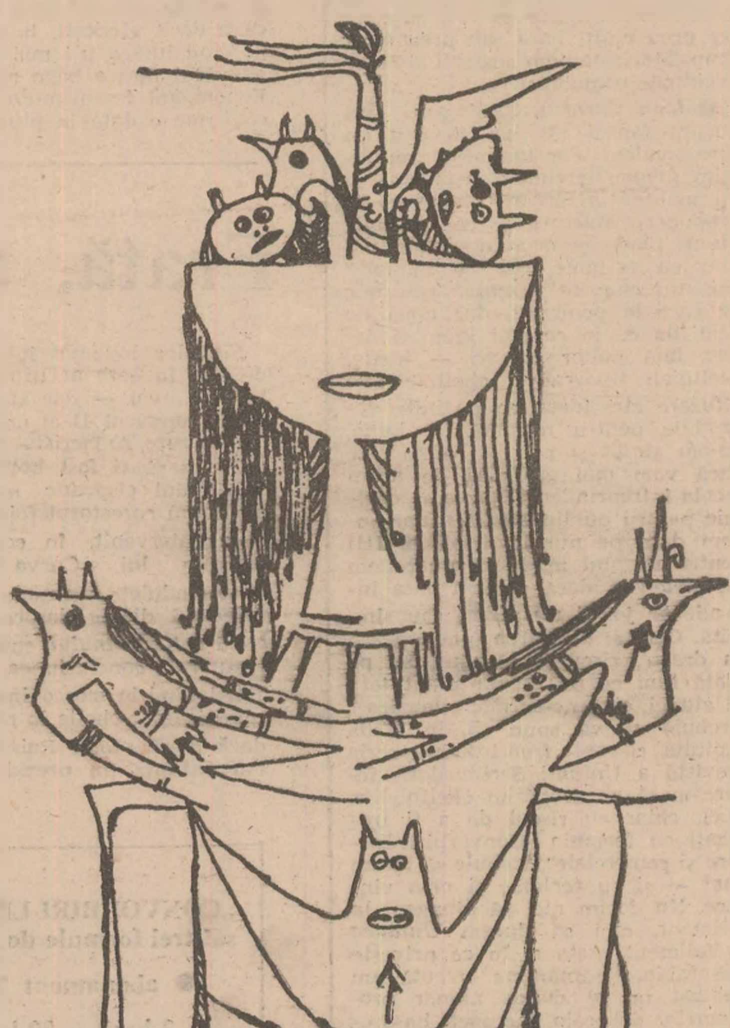
Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România serie nouă nr. 42 (1288) decembrie '90

Fă, Doamne, o minune!

Se împlineşte anul de cînd la Iaşi nu s-a întîmplat nimic. Revoluţia ar fi putut începe aici, pe 14 decembrie. Însă n-a început. Manifestaţia ce ar fi trebuit să se desfăşoare în Piaţa Unirii n-a mai avut loc. Piaţa era ocupată dinainte de miliţie, securitate, pompieri şi armată. Parte dintre iniţiatori fuseseră deja arestaţi, interogaţi, bătuţi. Altminteri, la Iaşi a fost linişte. Nu s-a tras nici pînă în 22 decembrie, nici după aceea. Despre Timişoara, ieşanul a aflat de la posturile de radio străine, iar evenimentele de la Bucureşti le-a urmărit la televizor din îmbrăţişarea fotoliului. Răsturnarea dictaturii a fost pentru el mai ales un palpitant spectacol de sărbători, la care a asistat cu sufletul la gură. L-au înduioșat, fireşte, morţii Timişoarei şi ai Bucureştiului, dar i-a uitat repede, căci printre ei nu se aflau nici părinţii, nici fraţii, nici copiii, nici prietenii săi apropiaţi. A primit revoluţia ca pe un frumos cadou de Crăciun, binemeritată răsplată pentru cuminţenia de peste an. Neimplicat direct în tragedie, a putut-o privi cu detaşare, aproape cu indiferenţă, ajungînd să se indigneze de încăpăţînarea cu care alţii cereau adevărul despre crimele din decembrie. N-a înţeles, nu înţelege bine nici azi, insistenţa cu care i se cere socoteală actualei puteri pentru morţii de acum un an, pentru multele promisiuni nerespectate, pentru minciunile debitate. Deprins a se mulţumi cu foarte puţin, nu-l îngrijorează peste măsură nici rapida deteriorare a condiţiilor de trai după cele cîteva luni de relativă mai bună aprovizionare. Şi-a reluat cuminte vechiul obicei de a se scula cu noaptea în cap pentru un litru de lapte, stă iarăşi cu ceasurile la coadă pentru un kilogram de salam cu soia şi, dacă nu „prinde", suduie molcom şi se întoarce acasă. Cîte unul mai îndrăzneţ zice că parcă era mai bine sub Ceauşescu, însă se găseşte cineva să-l pună la punct, amintidu-i că e liber şi că nimic nu e mai de preţ decît libertatea. Probabil că, în sinea lui, ieşanul se revoltă zilnic, şi nu doar o singură dată. Aberanta scumpire a preţurilor, criza de alimente, nesiguranţa locurilor de muncă îl afectează şi pe el. Sărac şi chinuit de cînd se ştie, e astăzi parcă mai sărac şi mai nenorocit ca niciodată. Dar ieşanul aşteaptă. Îndură şi aşteaptă ca alţii să se ridice în locu-i şi să-i cîştige drepturile. Chiar sacrificîndu-se pentru ele. Comoditate, instinct de conservare, laşitate, scepticism, cîte ceva din toate acestea se amestecă în firea ieşanului, obişnuit de veacuri să-şi plece capul spre a nu întîlni cumva ascuţişul săbiei. „Ferească Dumnezeu de mai rău!", şopteşte cînd o nenorocire se abate asupră-i. Şi repetă rugăciunea a doua zi, cînd o altă năpastă îl copleşeşte. Aproape că presimte viitoarea suferinţă, însă nădăjduieşte pînă în ultima clipă într-o minune care s-o alunge. Speră ca lucrurile să se rezolve, miraculos, de la sine, fără a-l implica, fără a-l scoate din ritmul cu care s-a deprins. Încă nu e convins că unicul ajutor pe care se poate bizui e tocmai el însuşi, că miracolul după care tînjeşte îi stă în puteri, că n-are decît să se trezească la realitate.

E anul de cînd la Iaşi nu s-a întîmplat nimic. Aici, revoluţiile mor în faşă. Aşa a fost la 1848 şi tot aşa în decembrie 1989. Şi în amîndouă rîndurile alţii s-au jertfit pentru noi. Noi am cules roadele, cîte au fost. Şi am socotit că aşa e drept, şi bine, şi creştineşte. Şi nu ne-am simţit defel datori. Ne-am adaptat cu uşurinţă vremurilor făurite de alţii, închipuindu-ne că le şi merităm, că ni se cuvin. Aşa va fi, oare, şi de acum înainte?

Al. DOBRESCU

Convorbiri (ne)literare

● *Cenzura corespondenței*, Iași sau București. La nevoie, pot înțelege că vă pasionează corespondența mea. Nu înțeleg însă de ce mi-au ajuns două scrisori de la Berlin dezlipite. Atît de mare să fie criza de lipici în România? Atît de neglijenți au devenit unii din lucrătorii Dumneavoastră? Orișicît, din scrisoarea deschisă trimisă *Parlamentului* de fostul lucrător al *SRI*-ului, publicată în 22 și *România liberă*, am înțeles că noile salarii ar putea fi oricînd invidiate de lucrătorii „fostei *Securități*". Așa că — puțină seriozitate în muncă tovarăși!

● *Ioan Iacob*, București. Al. Dobrescu m-a rugat să vă răspund eu la scrisoare întrucît țin rubrica de față. Mulțumim mult pentru sugestii — sîntem receptivi la orice propunere ce ni se pare rezonabilă, dar din păcate nu reușim să le acoperim pe toate. Sîntem și prea puțini, avem și prea multe probleme extraredactoriale — cu hîrtia, cu tipografia, cu difuzarea, cu toate scumpirile care ne afectează și pe noi. Bineînțeles, o să încercăm să le satisfacem măcar pe cele care nu cer prea mulți bani sau prea mult timp. Mai așteptăm sugestii și chiar eventuale colaborări.

● *Ioan Vornicu*, Timișoara. Mă bucură faptul că ați devenit un corespondent constant. Vă mulțumim pentru cuvintele frumoase și, nu mai puțin, pentru observații și propuneri. Mărturisesc că nici mie nu-mi place să ocup două-trei pagini cu reclame, dar ce să fac? Nu știu cum se descurcă revistele pe care le pomeniți, dar nouă ne vine din ce în ce mai greu să facem față noilor prețuri — hîrtie, cheltuieli tipografice, cheltuieli de difuzare etc. Ideea cu paginile detașabile pentru reclamă e bună, ne-am gîndit și noi, problema este dacă vom mai găsi și de acum încolo întreprinderi dispuse să cheltuie pentru publicitate. Nu mai punem data pe număr (joi, 15 III) pentru simplul motiv că nu putem ști niciodată dacă vom fi gata într-adevăr joi și nu vineri sau sîmbătă. Cum și difuzarea funcționează ca dracu', riscul e să ajungem pe piață luni cu un număr datat joi! Și atunci, cine ne-ar mai cumpăra? Trebuie să vă spun că, în ciuda faptului că pe frontispiciu scrie „revistă a Uniunii Scriitorilor", încercăm să ne acoperim cheltuielile. Deci, chiar cu riscul de a fi ironizați cu formula „Convorbiri literare și comerciale", trebuie să facem bani — și cu reclame și prin vînzare. Nu dorim nici să ajungem la faliment, nici să ducem *Uniunea* la faliment. Asta e. În ce privește Basarabia, săptămîna trecută am dedicat un al doilea număr problemelor de acolo, iar poeți basarabeni publicăm măcar unul sau doi în fiecare lună. Cum am putea să facem altfel? Mai ales aici, în Iași. Într-adevăr, nu avem o rubrică fixă „Eminesciana" — nu însă pentru că nu am ști ce înseamnă Eminescu pentru toți românii, ci pentru că nu reușim să găsim constant contribuții de valoare maximă. În iunie, am dedicat un număr Poetului, în ianuarie vom dedica altul, iar de cîte ori ni se propune ceva valoros publicăm. Iarăși, ce-am putea face mai mult? Vă mulțumesc încă o dată pentru scrisoare și, desigur, aștept să ne mai scrieți. Să nu uit — nu-l mai înțepați pe D.S. Prin falimentul (sper temporar) al *Timpului* a rămas fără slujbă. Și, chiar dacă nu sînteți în toate de acord cu el, trebuie să recunoașteți că este unul din cei mai incisivi jurnaliști ai momentului.

Liviu ANTONESEI

Gura păcătosului

Între strigările, pe cît de puține pe atît de jalnice, ce s-au putut auzi la glorioasa aniversare a magnificei victorii în alegeri a feseneului, întipăritu-vi-s-a, cred, în minte una singură: „Sprijinim guvernul". Așadar, sprijinim, sprijinim, sprijinim... Termenul, mie unul cel puțin, îmi evocă imaginea deplorabilă a unei hardughii ce stă gata să se prăvale și pe proprietarul ei care, înțelegînd bine că nu mai poate fi vorba să o repare, se tot căznește să o țină pe picioare adăugînd zilnic cîte o proptea în punctul, mereu altul, ce pare mai vulnerabil decît celelalte. Nici nu se putea o mai plastică și mai exactă caracterizare a stării, deloc de invidiat, în care se află acum guvernul.

Îmi închipui că, încă înainte de a părăsi Piața Aviatorilor, poliglotul lider va fi adresat cerului ruga din străbuni „Fereşte-mă, Doamne, de prieteni..." Mai ales că nu-i prima dată cînd prietenii o fac lată. Să ne amintim, de o pildă, cu cît foc strigau înainte de alegeri „Noi muncim, nu gîndim!"

Despre asemenea mirabile întîmplări, care pe alte meleaguri nu s-au pomenit, unii zic că pricina stă în precumpănirea hormonilor asupra glagoriei. Personal, înclin să cred că avem a face cu omenești răbufniri de sinceritate. Freud și, mai încoace, Jung, ne-au avertizat că ori de cîte ori spui cu sistemă altceva decît gîndești, te paște riscul ca, pe cînd lumea ți-i mai dragă, să scapi adevărul fără a băga măcar de seamă. Fenomenul fesenismului vine, pare, să confirme o dată în plus vorba acestor nemți, altfel mult huliți de ideologii frăţîni cu Djugașvili. Căci așa crize de-a mirării au nu doar sprijinitorii, ci și sprijiniții înșiși. Vă amintiți că, în iarnă, întîistătătorul între sprijiniți ținea să ne lămurească precum că ei, cu mic cu mare, nu sînt altceva decît o *emanație* a revoluției. O *emanație*, care va să zică. Cu alte cuvinte, potrivit *Larousse*-lui *pratique*, un gaz de reg[...] rău mirositor și toxic, care o dată c[...] prins din ceva se risipește în tăr[...] văzduhului ca și cum nici n-ar fi [...] pe acolo.

Morala? Așteptăm cu interes [...] miting fesenist.

D. N. ZAHA[...]

Dacă mă mai amenințați, public nota de la Maxim's!

Jacques Seguela este unul din cei mai mari „publicitari" din Europa și, poate, din lume. Între altele, a făcut campania electorală a lui François Mitterand și pe cea a Partidului Socialist din Franța. Anul acesta a fost invitat să facă același lucru pentru mai multe partide din Est care au cîștigat alegerile. A fost contactat și de Petre Roman înaintea alegerilor din România. Într-un interviu publicat în numărul din 2 noiembrie a.c. al ziarului francez *Liberation*, relatează tratativele pe care le-a avut cu „partea românească", dezvăluie motivele ce l-au îndemnat să refuze oferta:

„Da, dar între timp, în perioada în care-și făcea emisiunea „7 pe 7", Petre Roman mi-a trimis directorul său de cabinet care mi-a cerut să fac campania electorală românească. Nu se știa încă dacă va candida Iliescu sau Roman dar voiau acordul meu de principiu. În momentul acela, toată lumea era încă solidară cu România, dar eu am presimțit cîteva lucruri curioase. De exemplu, el a venit în biroul meu și, practic, a pretins să-l invit la Maxim's. Eu mi-am zis: *„Ce fel de tip e ăsta care joacă soarta țării sale luînd d[...] ul la Maxim's?"* În plus, eu de[...] localul ăsta. De aceea, m-am interc[...] și am văzut că președintele nu e p[...] încîntat de ei. Nici Rocard. Pe s[...] oamenii informați începeau să se [...] doiască de mersul lucrurilor în Ro[...] nia. De aceea, i-am chemat pe sol[...] tanți, le-am spus că nu am încred[...] în ei și că nu voi face nimic pen[...] campania lor. Începînd din acel [...] ment, am fost supus la presiuni foa[...] mari și nu mi-a fost greu să înțe[...] că e vorba de *Securitate*. Am pri[...] zeci de telefoane pe zi, eram tr[...] chiar la miezul nopții, mi se ce[...] să fac o declarație că n-am fost ni[...] odată contactat de Iliescu sau Rom[...] Le-am spus că nu poate fi vorba [...] așa ceva și, dacă mai insistă cu am[...] nințările, voi publica nota de p[...] la Maxim's". Se pare că Dl. [...] n-a auzit declarația autorităților [...] nești, dată încă în noaptea de Reveli[...] că *Securitatea* nu mai există! Cine [...] fi fost oare cei care amenințau? Măgureanu ar trebui să vadă cine [...] vrut să compromită serviciul pe car[...] conduce. Nu? *(L.A)*

Frată, erată, fir-ar să hie!

Signalez indignat întregii Europe de Est, în care ar urma să intrăm în pas greoi — dar sting, vai! —, că, în numărul 41 al noilor *Convorbiri literare*, Antecristul pasămite (că nu crez să fi fost boțîrlanii de la KăGăBăul cisprutic, necum linotipiștii sau corectorul foiței precitate) mi-a intervenit, în combinație cu metresa lui, Curva Babilonului, ceva rîndulețe esențiale din patafizicescul dialog despre *Logica secretă a Kremlinului*, surghiunind pe deasupra concluziunea. Aceasta: funcționînd în moscovime alternanța mioritică păr-chelie la nivel liderial, dacă după soțul Raisei Gorbaciov s-ar înființa un prezident tot în penurie de podoabă capilară, alternanța s-ar duce dreacului și s-ar oferi șanse credinței că într-adevăr vor fi avut loc modificări în URSS, bastionul păcii, bre!

Iată pasagiul bordelizat, adicătelea instalat în harababură textuală, și restaurat în condiția lui genuină:

«DS: *Normalerweise*, dacă povestea misterioasă a rușilor are în spate vreun Dumnezeu logic, dup-un Gorbi luminos vine-un lidăr mai mițos, poate din țaristul os, Europei de folos, de la Atlantic pînă la Vladivostok.

SD: Iar dacă lui Mișa cel lucios îi urmează un lidăr pleșuvos, cu craniul de eczeme roș, antipodul lui Hristos?

DS: ATUNCI ÎNSEAMNĂ CĂ VA FI SCHIMBAT CEVA ÎN U[...] UNEA SOVIETICĂ.

SD: În bine sau în rău în [...] dernism sau în post...?»

Pasagiul acesta se reintegrează [...] resc în coloana a patra, înainte [...] întrebarea lui DS: «Cum să [...] traduc gîndul, postmortemule [...] mă pricepi total?»

Prin urmare: de la coloana [...] se va trece fără păs la a patra [...] la «dacă» la «sfîrșitul istoriei» de trîmbitat de Kojève și Fu[...] yama».

Cu infinite scuze și temeneli [...] lungite pentru eventualul citito[...]

Luca P[...]

Mircea IORGULESCU

Sfidarea memoriei (II)

Falșii aliați, periculoșii aliați de moment electoral al noii echipe instalate la conducerea României, cei care astăzi împing această echipă, dacă nu cumva o obligă, la un conservatorism sinucigaș sub aspect politic, nu sînt totuși, nici partizani ai fostului dictator nici fanatici adepți ai comunismului. Ofensiva lor antidemocratică are determinări cu mult mai prozaice, ca să nu spunem de-a dreptul vulgare.

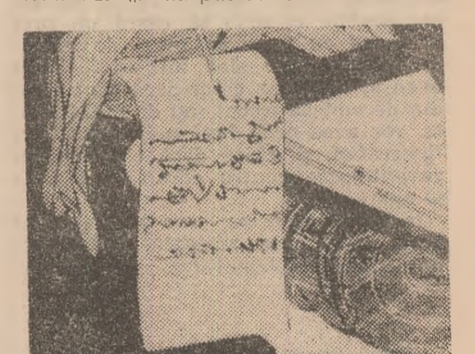
De altfel, cum își poate da repede seama orice om cu bun simț citind puzderia de publicații care îi reprezintă, trivialitatea constituie chiar un instrument și o formă de manifestare perfect definitorii pentru acești „aliați" din umbră care astăzi își cer, atît de zgomotos, drepturile.

Ei sînt, înainte de orice, creațiile și deopotrivă profitorii regimului totalitar. Fructele lui. Nu au, în consecință, program, doctrină, ideologie; competența lor intelectuală avînd ca numitor comun un semidoctism multilateral afirmat, sînt de altfel incapabili să-și formuleze, cît de cît coerent, o minimă platformă principială. Pe la sfîrșitul anilor '70, secretarul Comitetului Central care se ocupa de cultură și propagandă a vizitat un muzeu de istorie ce urma să fie inaugurat într-un oraș din Moldova; oprindu-se în fața unei superbe scoarțe țărănești, de o apreciabilă vechime, ce înfățișa cusut cu un foarte rafinat joc de culori, conturul stilizat al unei tinere fete, importantul vizitator, de a cărui apreciere atîrna soarta însăși a muzeului, n-a găsit altă formula să-și exprime admirația decît această exclamație: „Mișto gagică!". Ani în șir, după aceea, directorul acelui muzeu, un inimos profesor de istorie, nu-și putea stăpîni uluirea, cînd povestea ce fusese în stare să spună simandicosul personaj, cel de ale cărui gusturi, pe atunci depindea toată viața culturală românească. Astăzi, însă, acest semidoctism îmbibat cu mitocănie a dobîndit un caracter militant. Diversiunea naționalistă pe care o practică astăzi la vedere purtătorii de cuvînt ai securității și ai vîrfurilor aparatului de partid este înainte de orice o atitudine combativă țintind compromiterea posibilităților de democratizare. Ei mizează în mod exclusiv pe stîrnirea instinctelor naționalismul delirant și ura față de străini pe care le profesează nefiind expresia vreunui opțiuni cu o eventuală, fie ea și aberantă, justificare de ordin politic și social, ci răbufniri primitive de natura tulbure a manifestărilor de frenezie colectivă de pe marile stadioane. Acesta este mediul ce asigură supraviețuirea structurilor comuniste. Actuala dezlănțuire în abjecție a celor care se împotrivesc din răsputeri schimbărilor democratice nu reprezintă însă o noutate decît pentru că ea se manifestă acum la vedere și, în al doilea rînd, pentru că are o intensitate născută din spaimă. La vedere, fiindcă totuși, fațadele sistemului comunist care o mascau au fost în bună măsură doborîte. Se știe astăzi, ce se afla dincolo de înfățișările solemne ale prezidiilor, dincolo de înțepenitele figuri ale celor care le populau: un jalnic vid intelectual și moral, un hău de imbecilitate și mitocănie. Dacă sub aspect politic și juridic procesele intentate foștilor membri ai conducerii de partid sînt mai mult decît discutabile, aceste procese au avut însă și un efect pozitiv. Văzîndu-i și auzindu-i pe Bobu, pe Manea Mănescu, pe Postelnicu — generalul care nu făcuse nici armata! — o țară întreagă a putut realiza că prostia vicleană, prostia cea mai înspăimîntătoare și viclenia cea mai grosolană, constituie veritabila bază intelectuală a comunismului. Cît despre spaima care îi cutreieră astăzi pe

cei atît de siguri de ei pînă în decembrie 1989, ea provine din simțămîntul obscur al pierderii controlului asupra unei istorii pe care fauna născută de regimul totalitar o credea controlabilă și înghețată pentru eternitate. Această faună își apără astăzi, cu înverșunarea animalică a disperării, pozițiile și interesele, nimic altceva. Fiind însă capabilă de orice. Își apără și încearcă să-și salveze puterea; unica avuție pe care o permite, o manipulează și o absolutizează sistemul comunist. Nefiind nimic, în acest sistem, mai important decît puterea, ea este deopotrivă monopolizată, fetișizată și traficată. O momeala vulgară și o abstracție idolatrizată, aceasta este dubla funcție a puterii în sistemul totalitar comunist în întregul său, nu doar pentru „nomenclatură" și pentru „aparat". Mult folosiți în analizarea critică a societății de tip comunist temenii „nomenclatura" și „aparat" prezintă însă inconvenientul că restrîng, pînă la falsificare, perimetrul în care se manifestă și funcționează regulile caracteristice totalitarismului comunist.

Nimeni, de pildă, nu consideră „nomenclaturist" pe vreun obscur funcționar de primărie, pe distribuitorul de butelii de aragaz, pe vînzătorul de la un uitat de Dumnezeu magazin sătesc ori pe contabilul unui CAP amărît. Și totuți, în esență, deosebirile dintre aceștia și un director general, un ministru, un prim secretar de județ sau un secretar al Comitetului Central al partidului „unic" și „conducător" sînt neînsemnate. Ei se deosebesc doar la nivelul dimensiunilor scenei pe care se află și ale razei lor de acțiune, dar nu și ca mod de comportare, ca mentalitate, ca deprinderi și atitudini. Indiferent de treapta ierarhică și socială pe care s-ar găsi, ei aparțin aceleiași catgorii. Între un președinte de CAP care și-a luat la fără frecvență diploma de inginer agronom cărînd sute de kilograme de alimente profesorilor care îl examinau și Elena Ceaușescu devenită academician doctor inginer și savant de renume mondial în virtutea rolului său politic nu este, din acest punct de vedere, decît o perfectă identitate. Și nu este deloc o exagerare să se spună că, probabil, una dintre cele mai întunecate „realizări" ale regimului comunist din România a fost muliplicarea în proporții de masă a „modelului Ceaușescu": puțini erau „șefii", oricît de mărunți, care să nu imite, care să nu copieze, poate chiar fără să-și dea seama, comportamentul „șefului" cel mare. Iar dispariția modelui nu a antrenat numaidecît, nici pierderea pozițiilor multelor zeci de mii de „ceaușești" mititei existenți pretutideni, nici dispariția ambițiilor și a veleităților de factură ceaușistă. Bătălia pentru funcții, vînătoarea frenetică de posturi, înghesuiala viermuitoare declanșată după evenimentele din decembrie la toate nivelurile ierarhice avetizau că mentalitatea zămislită de comunism nu pierise odată cu înlăturarea dictaturii ceașiste. Obsesia puterii, obsesia tipică regimului comunist, a primit chiar un nou impuls, a fost împrospătată de această zguduire istorică. Oricine s-a simțit și s-a crezut îndreptățit să participe nu la reconstrucția țării, ci la cîștigarea de funcții și poziții. Elanul schimbării a fost convertit în pură demagogie. O retorică ipocrită a confiscat progresiv discursul noii echipe venite la putere și ea a înaripat speranțele tuturor celor care fuseseră profitorii vechiului regim. În numele unui armistițiu social s-a asigurat, de fapt, supraviețuirea tuturor beneficiarilor sistemului comunist; unui proces politic și moral făcut acestui sistem i s-a preferat un șir de dubioase procese penale, un fel de reluare în variantă modernă a sacrificării lui Motoc. A fost o tactică sau a fost o eroare? Astăzi menținerea securității este considerată, în chip deschis, indispensabilă existenței... statului român. O identificare abuzivă și umilitoare. Comportamentul politic de natură comunistă, dar cu eticheta prudent dezlipită, a redevenit dominant. Fiindcă noua putere s-a bazat integral pe vechile structuri: indiferent de cauza ei reală, această alianță face însă imposibilă schimbarea democratică a României. Se pune însă întrebarea dacă a fost cu adevărat o *alianță* o alianță conjuncturală ce mai poate fi, încă, ruptă sau dacă nu cumva noua putere nu este totuși, decît o emanație a vechilor structuri. — Aliați, deci, nu frați din umbră. Și, la urma urmelor ce caracterizează „noua putere"?

Lecturi tendențioase

Ceaușescu a ratat schimbarea la față a României

Evadarea din destinul de cultura minora Cioran o vedea „într-un cult excesiv și întreținut pentru forța. Lipsurile inițiale ale României (caz tipic de cultura cu soarta minora) n-au fost corectate și compensate niciodata printr-o iubire conștienta a puterii". Citind aceste rînduri mi-a venit brusc în minte — pentru prima oară — ideea că, inconștient sau poate conștient, deși nu în termeni perfect precizați, acesta era mobilul și acesta a fost destinul lui Nicolae Ceaușescu.

Iubirea conștientă pentru forța nu se poate dispensa de grandomanie. Statele totalitare au parăzile cele mai grandioase. Minunile lumii sînt construcții inutile, gratuitatea face parte indispensabilă din actul conceperii lor. Democrațiile construiesc pentru cetățean, nu pentru eternitate. Despoții nu văd niciodată indivizii, ci doar popoarele ca întreg. Ei sînt intermediarii dintre popor și Dumnezeu, ei tîrăsc popoarele pînă în apropierea lui Dumnezeu, chiar dacă apropierea aceasta este ucigătoare.

Ne-am obișnuit să-l privim pe Ceaușescu doar ca pe un simplu parvenit, și grandomania lui am pus-o pe seama complexelor originii sale. E o eroare: un parvenit își face palate, dar nu ruinează un oraș întreg pentru a-l reclădi ca monumental, chiar și într-o concepție hidoasă a monumentalului. Aceasta este o acțiune de despot adevărat, să recunoaștem.

Exemplul cel mai la îndemînă care îmi vine în minte este activitatea sportivă a României. Sub Ceaușescu această activitate a atins o culme — bănuiesc — de neegalat. Echipa de fotbal s-a calificat pentru prima oară la Mundial în preajma Congresului. Canonistul Ivan Pațaichin, cu o remarcabilă sinceritate, a declarat că cea mai frumoasă zi din viața lui a fost cea cînd a fost decorat cu ordinul de erou al muncii socialiste. Declarații asemănătoare dădeau și fotbaliștii după ce erau primiți la președinte, și nu erau declarații complezente. Sportivii sînt cel mai adesea fața pe care popoarele o arata lumii. Sportivii victorioși dau națiunilor iluzia că sînt alese între toate. A fost destul ca Germania să cîștige Mundialul ca tinerii extremiști — chiar și în Est, deși reunificarea nu se produsese încă — să atace țiganii refugiați. Măreția Germaniei a părut, datorită fotbaliștilor, ca renaște într-o noapte. După o lungă eclipsă și rătăcire democratică, Germania redevenea „națiunea mare, dominantă, care își binemerită un destin deosebit de al altor popoare, căreia îi este permis mai mult".

Indiscutabil Ceaușescu a visat pentru poporul român un destin mare, pentru care considera că nici un sacrificiu nu este suficient. Ca orice despot, gîndea nu cu cincinalul, ci cu jumătate de secol. Ce sens avea insistența sa disperată pronatalitate cînd în țară exista destul șomaj mascat, iar restul lumii făcea eforturi și progrese în vederea controlului natalității? Ceaușescu visa probabil la un tineret puternic, la o națiune întinerită și plină de forță, urmărea creșterea vitalității nației. Acest surplus de tineret vital a avut forța revoluționară pe care sconta el. L-a răsturnat.

Pentru ce era nevoie de acest tineret? Probabil pentru că generația medie, cea care a votat masiv cu Frontul și care obstrucționează cu conservatorismul ei orice tendință de reformă în România, nu răspundea așa cum se cuvine aspirațiilor spre mărăție ale lui Ceaușescu. Ca și acum, această generație voia confort, bunăstare, liniște. Nici într-un caz nu voia să devină o cultură majoră dintruna minoră! Ceaușescu visa la un tineret care ar fi venit în întîmpinarea nebuniei sale, un fel de Hitlerjugend care să servească „cauza". Această ultimă întrebare adresată de Ceaușescu pilotului elicopterului nu este cîtuși de puțin absurdă, cum s-a spus. Ceaușescu avea o cauză, și a justifica politica sa externă doar prin cultul personalității sale este meschin.

Firește, el ar fi vrut să fie el acela care reușește să așeze România la masa de arbitraj în rînd cu marile puteri. Dar nu mai puțin voia el ca România să fie prezentă acolo. „Omul nou cu o înaltă conștiință revoluționară" nu este o prostie, chiar dacă este o himeră. El ar fi vrut o altă națiune, mai ambițioasă, ceva gen Nadia Comăneci, care să sacrifice totul pentru glorie. Oricît de absurd este acest ideal, trebuie să-i recunoaștem măreția. Fața națională pe care căuta să o dea comunismului are același izvor.

Mi s-ar părea de-a dreptul absurd ca să se găsească cineva care să considere aceste rînduri, reabilitare a lui Ceaușescu. Ceaușescu nu are nevoie să fie reabilitat. Ca tot ceea ce reușește să fie monstruos, el a intrat în istorie și va rămîne tocmai pentru dimensiunile monumentale ale acestei monstruozități. Mi-l închipui gîndind adesea că poporul român nu îl merită: mă întreb dacă nu a afirmat vreodată această idee, cînd s-a plîns celor apropiați lui. Nu cred că era cinic atunci cînd afirma că poporul român mănînca prea mult: considera probabil că mîncarea este un lucru minor, un sacrificiu minim pe care trebuie să îl facă poporul dacă vrea să intre în sfîrșit în istorie.

Din păcate pentru el — dar și pentru noi — majoritatea poporului nu avea nici o dorință de a intra în istorie. Exigența de a-și modifica natura nu a făcut decît ca această natură să se accentueze. Antrenat să supraviețuiască în condiții grele, nu numai că nu și-a însușit idealurile despotului, ci și-a coborît standardul demnității sub orice limită asteptînd moartea acestuia. Cînd agenturile străine și o mînă de „tineri cu o înaltă conștiință revoluționară, mergînd pîna la sacrificiu de sine" l-au răsturnat în sfîrșit pe Ceaușescu, nația s-a regăsit mai vegetativa și mai anistorică decît oricînd. Ceaușescu a ratat schimbarea la față a României.

Alina MUNGIU

Cartea în România sau vis cu epoca de aur

Şi cealaltă conducere comunistă nu ura nimic mai mult decît intelectualitatea. Dar de-abia conducerea actuală a îndrăznit ce cu greu ar fi visat scorniceşteanul : să aţiţe pe muncitorii cu braţele împotriva celor ce muncesc cu mintea. Niciodată mînuitorul ciocanului nu a ridicat ghioaga sau ranga peste cel care gîndeşte, fiindcă gîndeşte. Această performanţă fascistă a fost atinsă în iunie într-o ţară care este numită democratică, şi aceasta la instigarea preşedintelui ei. S-a sperat atunci să se dea o lovitură de graţie ziariştilor, scriitorilor, studenţilor, tuturor celor care „gîndesc singuri". Cu tot ajutorul dat şi de Răzvan, nu fostul domn, lovitura nu a reuşit.

Se pare însă că domnii comunişti sînt răbdători, perfidia lor este laborioasă iar cinismul nemăsurat. În numele bunăstării şi al democratizării şi, desigur, al viitorului de aur, s-a declanşat artificial şi pe dos aşa-zisa privatizare, care rezolvă toată incompetenţa, imoralitatea şi antiumanismul noii conduceri. Viaţa tinde să devină iarăşi un calvar, iar în domeniul culturii — o catastrofă. O' fi fost primul bulibaşă incult şi redus şi primitiv, dar tot avea atîta *devlă* să nu radă tot ce-i carte, tot ce-i revistă, tot ce-i teatru şi muzică, dintr-odată şi cu totul. Cît era el de fascist, pricepea că în cultură, chiar dacă-o urăşti, nu poţi să tragi cu pistolul, că are şi ea rostul ei, şi, cîine-cîineşte, o lăsa să existe.

Culţii noştri conducători actuali însă, tobă de carte şi de cele mai generoase intenţii, autodefiniţi — spre fericirea noastră — emanaţii, nu mai au scrupule nici a mia parte din cît avea nea Nicu şi cu Leanţa lui. Cultura este în primejdie de a dispărea evasitotal. Strigătele de alarmă nu sînt luate în seamă, situaţia deja sufocantă e trecută cu vederea. Am ales spre exemplificare situaţia editurii *Junimea* din Iaşi, care se zbate de aproape un an să iasă la mal. Din exasperare în exasperare şi din perplexitatea în perplexitate, s-a ajuns acum la o aşteptare angoasantă, în care totul este sub semnul nepăsării, derizoriului şi apocalipsei.

Pînă în prezent, în editură au intrat 120 de titluri. Din acestea s-au publicat 30. Mai multe cărţi sînt în anumite faze de producţie în tipografie. Anumite, dar nenumite, fiindcă tipografia nu are interes să divulge, deşi are obligaţia, în ce stadiu de lucru se află fiecare carte, mai ales în situaţia tulbure de acum, pentru ca, la nevoie (şi nevoile cresc !) să ceară un preţ în acord cu noile majorări de manoperă. Cele care sînt într-un stadiu avansat de lucru, chiar dacă stau acolo din decembrie trecut sau de mai înainte, vor avea preţ după noile tarife ale tipografiei, şi, chiar dacă ele sînt dezavantajoase pentru editură, trebuie să apară aşa.

În privinţa celor care ar trebui să intre în lucru, se aştepată. Se aşteaptă aprobarea subvenţiilor guvernului, care să aducă la egalitate diferenţa dintre costul (enorm) de producţie şi preţ înmulţit cu tirajul.

Pînă acum, editura cîştiga numai prin tiraj. Acum, hîrtia fiind foarte scumpă, acest lucru nu mai este posibil. Ba chiar tipografii nu mai acceptă tiraje mari pentru că ei cîştigă mai mult prin tiraje mici şi mai multe culegeri, deşi la, să zicem, 90 de mii exemplare se plăteso trei culegeri. Acest lucru, pentru că tipografii se plîng că linotipurile sînt vechi şi uzate, deşi ele sînt din 1975, după cum scrie pe ele, iar fostele ţări socialiste tot cu ele lucrează. La linotipuri productivitatea muncii şi calitatea producţiei nu sînt influenţate de tipul de maşină, ci de calificarea celui care culege. Deci plîngerile tipografilor nu sînt îndreptăţite şi se adresează neştiutorilor.

De aceea în prezent se aşteaptă, unii se tem că *sine die*, la cărţile de poezie, eseuri, proză scurtă, debut şi ştiinţifice, la tot ce are tiraj mic. Acestea se acopereau pînă acum din beneficiile la roman, S.F., cartea pentru copii, aventuri. Acum aceste cărţi cu tiraj mare nu-şi pot acoperi nici propriile cheltuieli de producţie.

Între 1 august şi 1 noiembrie editura a anchetat pe reţea tirajele şi preţurile : tirajele au scăzut şi preţurile au crescut cu 30%. După 1 noiembrie tipografiile au aplicat noi majorări şi acum ar trebui noi anchetări, cu care ocazie ar scădea iar tirajul şi s-ar dubla preţurile, ceea ce ar fi echivalent cu renunţarea la multe cărţi, nu nevaloroase, din contra, şi cu creşterea preţurilor celorlalte pînă la inaccesibil. Unele din cărţile care ar trebui să dispara au fost puse în producţie acum un an sau cu 6-7 luni în urmă, cu aprobare de tipărire şi cu contract. Acum aceste contracte nu mai sînt respectate, deşi termenul apariţiei lor este deja mult depăşit. Şi se aşteaptă. Se aşteaptă ajutor financiar din partea guvernului, se aşteaptă stabilirea preţului hîrtiei. Aşteptare damoclesiană fiindcă, dacă un sul de hîrtie igienică făcută din toate deşeurile, costă 8, pînă la 11 lei (suta de grame !), cît va costa un kilogram de hîrtie pentru tipar sau velină ?

Pe de altă parte, costul muncii poligrafice a crescut (cu 37,5%), dar calitatea ei a scăzut. Tipografii din Iaşi s-au plîns că au condiţii de lucru mai rele decît Arta Grafică şi maşini mai vechi, de aceea cer mai mult pe manoperă, dar ce-l priveşte pe editor, cîtă vreme nu face parte dintr-o instituţie de binefacere, că o anumită tipografie are aparate mai vechi, că lucrează mai încet, sau că are muncitori mai slab calificaţi ? În cazul acesta ar trebui să ceară mai puţin, nu mai mult, dacă facem apel la o elementară logică. Pentru că se interpretează greşit (cum ar putea fi interpretată altfel o lege care este ea însăşi pe dos ?) liberalizarea preţurilor, calculul acestora. Fiecare întreprindere vrea să cîştige, să aibă beneficii cît mai mari, indiferent dacă acest lucru este corect şi justificabil. Tipografia din Bacău, de exemplu, a comunicat o majorare a costului de producţie cu 100% faţă de 1982, adică cu 75% faţă de preţurile din august, iar tipografia din Iaşi o majorare de 350% faţă de 1982, diferenţă cu nimic justificabilă în cadrul aceleiaşi legi a liberalizării. Tipografia din Bacău, care realizează plăcile bimetal pentru ofset nu la ea acasă, ci la Iaşi, consideră că îşi acoperă cheltuielile majorînd cu 100%, dar tipografia din Iaşi, care are atelier propriu de fabricat plăcile ofset, pretinde o creştere cu 350% !

Dar, să nu vorbim într-un ceas rău ! Căci iată nişte date recentisime de la Combinatul Poligrafic din Bucureşti, unde Editura Junimea spera nişte condiţii mai avantajoase. Ele se dovedesc şi mai oneroase decît la Iaşi.

majorare	*august*	*acum*
zincografie	21,4%	de 2,39 ori
culegere	31%	de 2,97 ori
potrivit		27,5%
tipar înalt		de 1,76 ori
tiraj		18,5%
legătorie	19,9%	de 1,87 ori
ofset	9,1%	de 2,29 ori
tipar adînc		de 1,90 ori

Astfel că la Combinatul poligrafic manopera se majorează cu 400% ! Culegerea unei coli costa în august 622 lei şi acum costă 2420 lei ! A scoate o carte a devenit un vis eroic aproape de nerealizat.

E adevărat, s-ar putea ca Ministerul Culturii să încerce o subvenţionare a unor edituri pe anul 1991. Dacă o va face, pentru 1991 editurile nu vor da faliment şi editorii îşi vor încasa salariile. Dar cărţile scoase vor avea preţuri exorbitante pentru salariile noastre : între 90 şi 250 lei sau între 100 şi 300 lei. Cum de la 1 iunie şi pîinea se va scumpi, omul obişnuit, intelectualul, studentul, elevul nu vor avea bani nici pentru supravieţuirea fizică, nici gînd să-şi poată permite măcar o carte de poezie. Iar pe cei care au bani, bişniţarii, ţiganii, negustorii de tip consignaţie, nu-i interesează cărţile. Şi atunci, ce va apărea totuşi nu se va vinde, cu consecinţe asupra librarilor întîi, apoi asupra editoril[illegible] să nu mai vorbim de bieţii [illegible] Cartea necumpărată va duce [illegible] carea producătorilor ei mergînd [illegible] la tipografi. Se observă deci că subvenţionarea de către minister, dar păstrarea preţului inaccesibil, nu duce la nimic şi cît de curînd determină un faliment total al tuturor celor implicaţi. În afară de faptul că a fixa o sută de lei preţul celei mai ieftine cărţi, înseamnă a alunga poporul de la cultură. Cartea nu mai este un bun, o hrană vitală a spiritului, ci devine un lux exorbitant.

Combinînd efectele genocidului ceauşist cu mizeria fizică de trei ori mai mare prefigurată în liberalizarea preţurilor, cu genocidul cultural care se şi arată, şi cu noua formă de genocid determinată de emigraţia inteligenţei, — comunismul cu faţă umană zîmbitoare ne va face să visăm retroactiv la aberanta epocă a ţiganului oltean ca la raiul pe pămînt, ca la adevărata epocă de aur.

Nicolae IONEL

Chacall

Marele anonim

A intrat în expoziţie şi mi-a pus mîna-n gît ; bă, pe cine vrei tu să păcăleşti ? să mai păcăleşti ?

Cei din sală au rămas aşa, ăăă, scoate şişul ? ţinteşte plexul ? bărbia ? nu, nici vorbă, în prima clipă era fiul lui Frankenstein, într-a doua era doar o gorilă drăguţă, uşor aplecată înainte, cu mîinile bălăngănind pe la genunchi, din cînd în cînd se-ndrepta şi-şi dădea părul de pe frunte şi era un mujic arătos, cei de-afară stăteau cu nasurile în geam, rînjeau, erau din Ensor, scumpii de ei, caracuda, galeria, hăhăiţii secolului, beliţii, m-am ridicat şi i-am întins mîna, să-l astîmpăr, aş ! lasă, n-o fă pe gen-tlemenul cu mine, tu spune-mi pe cine vrei să mai păcăleşti ? eu îi dădeam mîna el şi -o bălăngănea pe lîngă, bă, pe cine vrei tu să... ? şi tot aşa, cei din sală s-au strecurat, s-au împuţinat, sala a rămas goală, era un acvariu gol, neonul era aproape albastru, tablourile erau chiar albastre, ferestrele erau negre, doar ăia, hliziţii secolului, cu nasurile turtite, erau albi, decupaţi alb şi lipiţi de sticlă

Ce chestie !

Ăsta, lemurianul, nu mă slăbea, o ţinea cu bă, tu pe cine... ? încercam să-l rezonez, spune-mi, poate ne-am cunoscut undeva şi... nici vorbă, uite ce, bă, eu sînt marele anonim, n-ai de unde să mă ştii, şi-mi puse iar mîna-n gît, habar n-ai ce reprezint, ce-mi tot umbli cu fîsurile astea pe pereţi ? uită-te bine la mine, mă uitam, carotida-mi plesnea, uită-te bine, eu sînt istoria, eu fac istoria, perfect, îl asiguram, degeaba, nu ţinea, avea o fixă, bă, stîrpitură, voi ăştia, per-so-na-li--tăţile, caca maca, aha, mă luminam eu, ştiu ce vrei să spui : chestia cu rolul maselor în istorie, anonimii, nu ? lasă, mă strîngea şi mai tare de carotidă, n-o fă pe doctu cu mine, pe alde ăştia ca tine, uite aici, la deştu mic, şi-mi bagă degetul mic într-o nară, bă, tu pe cine... ? şi iar, de la capăt, simţeam că mor, în sală mirosea tot mai tare a dos de maimuţă, ăia de afară icneau, ăsta începea să se moaie, nu mai avea forţă.

Gata. Era rîndul meu Ascultă, frumosule, mă plec în faţa marelui anonim, ştiu, ai dreptate, fără tine, istoria... vax, îngăduie-mi să-ţi cad în genunchi, să-ţi mîngîi coada, să mă închin icoanei tale, loveşte-mă, umileşte-mă, sînt pigmeu, eşti colos, mă supun gîndirii şi trufiei tale, nu merit, nu merit.

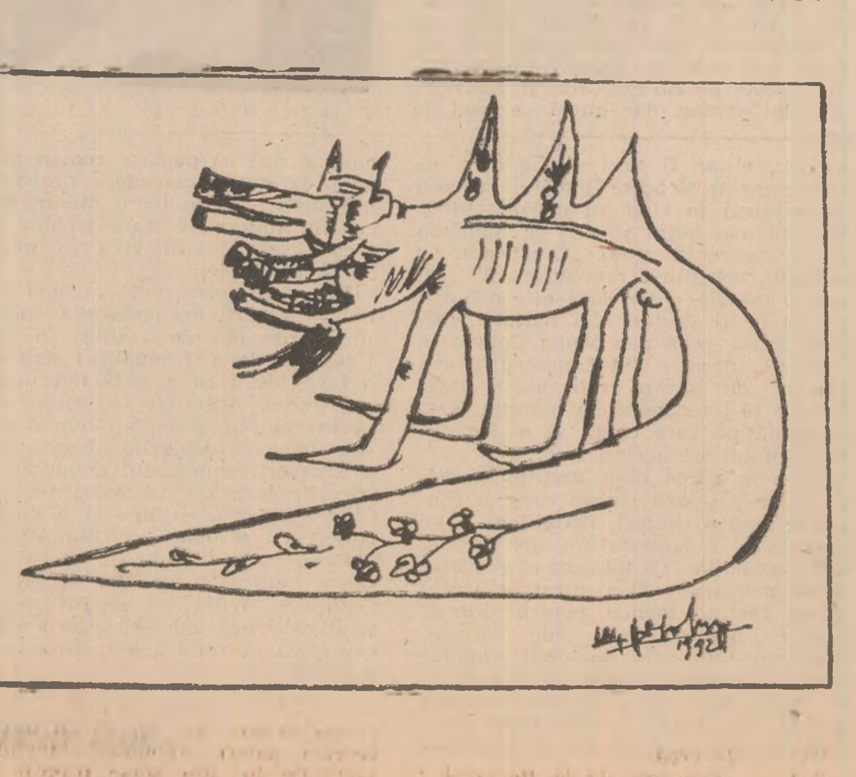
Se mai zbătu o dată, spuse bă şi tăcu. Cei din fereastră nu mai rîdeau. Aşteptam.

Uite ce, îşi frecă scurt barba, dă-mi un pol !

Na-ţi un pol, şi i-am dat un pol.

Mi-a pupat mîna şi a ieşit.

Val GHEORGHIU

Domnul Stolojan e alergic la cultură

Recent o regizoare din Marea Britanie spunea într-un interviu acordat Televiziunii Române că doamnei Thatcher nu-i place cultura, ceea ce a făcut ca în ultimii ani teatrul britanic să se degradeze vizibil. Problema cea mai spinoasă era lipsa unei subvenții adecvate. Această situație nu mai este însă de o strictă actualitate, avînd în vedere că Premierul britanic a avut într-un tîrziu bunul simț să demisioneze dintr-un post în care nu mai era dorită din mai multe motive. Ce-ar putea spune atunci actorii, regizorii, în general oamenii de cultură români cînd domnul Stolojan, Ministrul de finanțe al guvernului Petre Roman, rămîne mai rece decît însăși „Doamna de fier" în fața cererilor de rezonabilă subvenționare a instituțiilor culturale ? Un posibil răspuns îl putem găsi în dialogul purtat cu domnii Emil Coșeriu și Ovidiu Lazăr, actor și respectiv regizor al Naționalului ieșean.

• este mult mai rău decît înainte • actorii hălăduiau pe culoare într-o beznă totală • apărea din nou o formă de cenzură • dramaturgia de sertar nu există • UNITER-ul este monopolul Bucureștiului • ferească Dumnezeu să ne trezim cu lacăt pe ușă •

Radu Andriescu — *Domnule Coșeriu, care este moralul actorilor în momentul de față ?*

Emil Coșeriu — Moralul actorilor nu cred că este destul de bun pentru că ei au aflat că am primit cincizeci la sută subvenție din partea Ministerului Culturii. Se pare că acesta este de acord să ne dea optzeci sau sută la sută, cît a cerut contabila noastră șefă în demersurile făcute. Ministerul de Finanțe nu este însă dispus să ne acorde decît cincizeci la sută [1]. Asta este mult mai rău decît înainte, cînd întreprinderile comerciale ne puteau ajuta, ne puteau acorda niște bani [2] cu care noi reușeam să ne achităm datoriile și cu care ne-am tîrît cu chiu cu vai pînă la revoluție. După revoluție am sperat cu toții că vom intra într-un normal care apărea atunci ca deznodămînt firesc. Vorbesc în special de pe poziția Teatrului Național din Iași, care este cel mai vechi teatru din țară, gîndindu-mă că măcar teatrele naționale puteau să fie subvenționate sută la sută. Probabil că am să intru în polemică cu celelalte teatre din Moldova sau din țară, care sînt teatre de stat sau sînt subvenționate de către primăriile respective.

R.A. — *Se pare că guvernul optează acum pentru o transparență și o deschidere maximă — cel puțin la nivelul declarativ. Faptul însă că nu au fost acceptate propunerile dumneavoastră fără a se specifica motivele refuzului nu știu în ce măsură este în spiritul transparenței pentru care spun ei că militează.*

E.C. — Categoric nu. După discuția pe care am avut-o cu domnul Prefect ieri pe aceleași teme, dînsul ne-a asigurat că va vorbi cu Ministerul Culturii, poate cu Ministerul de Finanțe, și ne va da un rezultat. Lucrurile merg însă deocamdată prost, de la lipsa de becuri pînă la subvenții. Ultima dată cînd am jucat *Scadența*, actorii hălăduiau pe culoare într-o beznă totală ; noroc că a fost adus un reflector și ne lumina contre-jour.

R.A. — *Dacă lucrurile nu intră într-un relativ normal, primii afectați vor fi actorii tineri ?*

E.C. — Toată lumea va fi afectată, în primul rînd cultura națională. Nici nu vrem să ne gîndim la o epurare a actorilor sau a personalului tehnic, nu știm cu cine vom începe. Categoric că guvernul, sau nu știu cine, ne împinge la o reducere de schemă, cum se petrecea pe vremuri. Noi încă sperăm.

R.A. — *Înțeleg că au fost două proiecte pentru o Lege a teatrelor, care au fost refuzate pentru că ar fi însemnat o imixtune în viața acestora — mă refer în special la modul de a stabili repertoriul, cu obligativitatea de a prezenta cel puțin două piese românești pe an [3].*

E.C. — Da, erau niște lucruri cu care noi nu am căzut de acord. Am făcut unele corectări pentru că apărea din nou o formă de cenzură, una mai voalată, e drept, însă totuși cenzură, atît în primul proiect cît și în al doilea. Al treilea nu a fost înaintat teatrelor, probabil că încă se mai discută.

R.A. — *Dacă legea ar fi mai repede înaintată Parlamentului, înțeleg că s-ar rezolva și problema subvențiilor, deoarece acea lege includea și un punct referitor la subvenționarea cu optzeci la sută a teatrelor [4].*

E.C. — Se pare că în Parlament domnul Ministru adjunct Coriolan Babeți a ridicat problema culturii. Nu știu dacă a fost ascultat de Parlament sau nu, pentru că de fiecare dată cultura a fost Cenușăreasa țării. Optzeci la sută oricum ar fi încă bine. Trebuie să subliniez un lucru : dacă am primi cincizeci la sută subvenție, chiar dacă am da spectacole din două în două ore ca la cinematograf tot n-am putea să ne facem banii necesari pentru a exista. Spectatorii pot avea impresia că aici este un loc foarte călduț și foarte plăcut, dar ne trebuiesc bani pentru colaborări. Cei doi regizori angajați la noi la ora actuală nu pot la nesfîrșit să intre din spectacol în spectacol, trebuie o perioadă de gîndire pentru a concepe unul viitor. Avem deci nevoie de colaboratori. După noile dispoziții colaborările s-au ridicat la niște cifre cît de cît adecvate. Dar pe de altă parte, nu avem bani pentru colaborări. Mai sînt apoi cheltuielile de întreținere, nenumărate probleme care țin de fața necunoscută a teatrului [5].

R.A. — *Vor mai fi turnee, dacă rămîne situația finaciară actuală ?*

E.C. — Nu cred. Să vă dau un exemplu. *Chirița* ori *Avarul* implică munca unei echipe foarte mari de actori și tehnicieni, circa patruzeci-cincizeci de oameni. Gîndiți-vă că dacă îi purtăm prin țară o săptămînă sau zece zile, plătind hotelul, chiria sălii, nu se cîștigă absolut nimic. Înseamnă că turneul este un faliment total.

R.A. — *Regizorii se mai gîndesc la spectacole noi în situația actuală ?*

Ovidiu Lazăr — Bineînțeles că ne gîndim în primul rînd la spectacole noi, numai că, așa cum spunea și Emil, noi am fost nevoiți să trecem dintr-un spectacol într-altul, fără a mai putea avea răgazul necesar muncii de elaborare a unui spectacol — care este cea mai importantă de altfel. Texte noi, care să intereseze și să spună ceva, sînt foarte puține...

R.A. — *Texte românești, sau în general ?*

O.L. — Mă gîndeam la texte românești pentru că a apărut deja o modă să se monteze Vișniec, care este un dramaturg foarte bun ale cărui piese, acum cinci sau șase ani, erau dorite de regizori, și care acum este montat de aproape toate teatrele din țară. Și aici se blochează ceea ce se numește dramaturgie românească actuală. Se vorbește foarte mult despre dramaturgia de sertar. Iar din punctul meu de vedere aceasta nu există. Dacă ar fi existat, după atîta timp ar fi trebuit să apară patru-cinci piese cu totul și cu totul interesante.

R.A. — *În situația aceasta, cum ar putea fiecare teatru din țară să monteze două piese românești pe an, așa cum cere acel proiect de lege ?*

E.C. — Probabil două piese ale celor care trăiesc în străinătate, Vișniec, Astalosz...

O.L. — Mie coeficientul acesta de două piese mi se pare aberant. Eu cred că ministerul culturii, propunînd acest proiect de lege a teatrelor, nu face decît să se substituie voalat fostului Consiliu al culturii. Cred că acum nu se mai poate impune unui teatru un număr de piese românești sau străine pe an, sau obligativități în raport cu colaborările, cu plata eventualilor autori străini pe care-i montezi în teatru.

E.C. — Sînt autori foarte buni și autori foarte proști. Dacă dramaturgii noștri scriu literatură dramatică foarte bună, cred că nimeni nu o să se dea în lături să monteze un spectacol al unui dramaturg român.

O.L. — Mie mi se pare important că teatrul românesc, ca de altfel întreaga societate românească, trece printr-o criză pe care nu o înțelege — în primul rînd teatrul. Noi nu știm foarte bine ce se întîmplă cu noi, drept pentru care putem foarte ușor fi dirijați. Sîntem un teren foarte vulnerabil. Nu mă refer numai la oamenii de teatru, ci în general la oamenii de cultură.

R.A. — *Care este rolul Uniunii de profil în toată problema aceasta ? Mă gîndesc că Uniunea Scriitorilor încă mai poate ajuta revistele culturale, e drept că nu se știe pentru cîtă vreme. Uniunea teatrală este foarte tînără și nu are fondurile necesare.*

O.L. — E adevărat că este foarte tînără și nu are fondurile Uniunii Scriitorilor. Am văzut de curînd la București că cei de la UNITER fac oarecari eforturi pentru a se implica într-un fel în mișcarea teatrală din țară, dar mi se par foarte palide și ineficiente deoarece în acest UNITER sînt implicați foarte puțini oameni din generația mai tînără. Sînt, probabil, sau persoane care au ajuns la timp atunci cînd se constituia acest UNITER, sau persoane care au fost catalogate somități ale mișcării teatrale și peste care nu se poate trece. Fapt este că eficiența acestui UNITER va fi într-adevăr evidentă în momentul în care oameni din generația tînără vor intra în conducerea Uniunii — și oameni de teatru din alte zone din țară. UNITER-ul în acest moment este monopolul Bucureștiului.

R.A. — *Există în țară teatre care ar putea să fie rentabile în condițiile actuale ?*

E.C. — Nu cred.

R.A. — *Nici cele de la București ?*

E.C. — Văd că deocamdată singurul teatru din București care trăiește și are o activitate foarte bună e Naționalul, prin venirea lui Șerban. Celelalte teatre au scos cîte o premieră pe piață, dar sălile sînt goale. Problema este că trebuie să investești ca să cîștigi ceva. Cultura se face cu bani. Trebuie să ai bani — și pretenții, evident, ca să poți merge înainte.

R.A. — *La un moment dat la televiziune a fost o campanie publicitară destul de intensă a teatrelor bucureștene. Campania însă văd că a încetat. Naționalul ieșean a încercat ceva similar ?*

O.L. — Înainte de premiera la *Chirița* am contactat redacția *Actualități* a Televiziunii Române și am solicitat să văd condițiile în care am putea realiza două-trei minute de publicitate. Mi s-a spus că la o primă difuzare un minut costă treisprezece mii de lei, la a doua difuzare douăzeci și șase de mii de lei și la o a treia difuzare treizeci și nouă de mii de lei. Cu o ironie nedisimulată ni s-a spus că cei de acolo cred că teatrul nostru nu are în acest moment suma respectivă, ceea ce, culmea, era adevărat. Reclama lui Andrei Șerban la *Trilogia antică* a fost sponsorizată de Statele Unite. Noi nu avem sponsori care să ne finanțeze.

E.C. — Șerban a cheltuit de altfel bani din buzunarul lui pentru montarea acestui spectacol.

R.A. — *În final v-aș întreba cum ați vedea un scenariu pozitiv la situația actuală, și unul negativ.*

E.C. — Scenariul negativ este că ferească Dumnezeu să ne trezim cu lacăt pe ușa teatrului și toți actorii să șomeze, iar scenariul pozitiv este ceea ce spuneam de la bun început : să se discute în Parlament, cu o oarecare prioritate, subvenționarea culturii.

O.L. — Mie scenariul negativ mi se pare ca totul să rămînă așa. Iar scenariul pozitiv ține de o zonă a probabilităților pe care în acest moment nu o văd rezolvabilă.

1. Din 18.400.000 lei necesari existenței decente a Naționalului ieșean, acestuia nu i s-au aprobat de către Ministerul de Finanțe decît 9.300.000 lei.

2. Pînă anul trecut autofinanțarea, care ajunsese la optzeci și cinci la sută, se putea realiza datorită faimoaselor „spectacole la preț real de cost", ceea ce înseamnă că o sală care aducea în mod normal 8.500 lei la un spectacol era plătită cel puțin înzecit de o întreprindere.

3. „Teatrele dramatice, în mod deosebit teatrele naționale, au misiunea culturală de a monta în repertoriul fiecărei stagiuni cel puțin două premiere aparținînd dramaturgiei românești." (din Proiectul Legii teatrelor).

4. „Subvențiile acoperă optzeci la sută din cheltuielile generale, procentul de douăzeci la sută urmînd a fi realizat din venituri specifice". (din Proiectul Legii teatrelor).

5. În problemele legate de salarizare, Guvernul dă dovadă de veșnicul său cinism. Astfel, Naționalul ieșean a devenit o instituție de grad 0, deci de interes republican. Dar mărirea salariilor care rezultă din această schimbare absolut normală trebuie acoperită din resurse proprii. Pe de altă parte acei penibili 750 lei pe care-i primește toată lumea ca rezultat al scumpirii trebuie și ei asigurați din surse proprii. În cele din urmă adaosurile la indicatorii realizați în anii '86, '87, '88 (al treisprezecelea salar) trebuiesc, bineînțeles, asigurate tot din surse proprii

Radu ANDRIESCU

Monica LOVINESCU

În fața monstrului

Printre multe cărți de scriitori români sau privind România apărute în ultima vreme la Paris e de reținut o lucrare colectivă a cîtorva scriitori francezi care în 1990 au fost în țările Răsăritului în căutare nu de reportaje ci spre a radiografia, fiecare în felul și stilul său, marea, dificila, uneori împiedicata tranziție de la regimul totalitar spre democrație. Se intitulează *Călătorie în Răsărit* (editura Balland).

În capitolul consacrat României și semnat de romanciera Leslie Kaplan, ne vom opri la un detaliu. Fragmentul intitulat „În fața Palatului". Dacă bucureștenii par, volens-nolens, a se fi obișnuit oarecum cu această pată canceroasă în inima cetății (e vorba, bineînțeles, de Palatul sau Casa Poporului) și după ce s-a dezbătut, în primele zile și săptămîni după revoluție, ce e de făcut cu această uriașă excrescență a răului nu numai arhitectural, problema a fost abandonată pentru altele ce păreau — și unele, din păcate, au fost — și mai urgente și mai nocive; pentru cei veniți din afară, români exilați sau străini șocul primei întîlniri cu acest coșmar de piatră a rămas însă la fel de puternic. Nici fotografiile, nici machetele prezentate la hotelul Sully, în cadrul unei importante expoziții asupra Patrimoniului românesc, de fapt asupra distrugerilor și desfigurărilor provocate de ceaușism, nu ajung să te pregătească pentru privirea directă, nu diminuiază uimirea și oroarea. Așa se întîmplă și cu cele două personaje din proza scriitoarei franceze: „Văzuseră imagini, foarte multe imagini. Dar aici, toate imaginile cad. Ca în acele deplasări penibile dintr-un vis: imaginile nu mai sînt lucruri exterioare (...) ele intră înăuntrul unei singure, unei unice imagini. (...) Un decor și totuși apăsarea lui este reală. (...) Parcă suntem priviți cu ferocitate de această privire fără de privire, opacă. (...) Întemnițați într-o narațiune, la timpul imperfect care s-ar tot desfășura împiedicîndu-ne să fim cu adevărat prezenți... ceea ce este înscris aici în piatră, dar ocupînd spațiul, devenind criminal, ucigaș, e vidul repetat". Privirea aceasta ucigașă, opacă, satisfăcută de propria-i eternitate, ochiul malefic al unui Big Brother, ce continuă să ne strivească, să ne întemnițeze, am resimțit-o și noi, cînd ne-am aflat prima oară, în primăvara trecută, la București, în fața monstrului.

Ca în piesa de coșmar a lui Eugen Ionescu, întrebarea insistentă rămîne: cum să te dezbari de el? Ne-am pus-o evident și noi. Și-a pus-o mai toată lumea. De ce revenim acum la ea, cînd ni s-a tot repetat că nu e nimic de făcut, că distrugerea monstrului ar însemna un efort pe care economia și așa atît de șubredă a României nu și-l poate îngădui? De ce ne-au izbit rîndurile scriitoarei franceze, de ce ne-au pricinuit un sentiment de urgență? Poate și pentru că din această clădire gigantică s-ar părea că unde malefice se răspîndesc, continuînd să otrăvească atmosfera. Pentru că Palatul Poporului poluează cu comunismul său agresiv, devenit, pentru circumstanță neo-comunist și o bună parte a puterii și unele straturi sociale. Cum în ultima vreme asistăm și la o resurgență a ceaușismului — ca și de pildă cum cititorii *României Mari* s-ar reuni săptămînal la poalele Palatului blestemat — simbolul acesta al delirului totalitar trebuie tratat ca atare. Trebuie, mai precis, găsită o soluție pentru ca simbolul să nu mai iradieze o societate și așa bolnavă, să nu mai provoace metastaze în mentalități.

Printre soluțiile vînturate la început, una ni se pare mai ales demnă nu doar de reținut dar și de aplicat cît mai rapid cu putință și anume transformarea hidosului palat într-un Muzeu al Erei comuniste. Monstruozitatea nu poate să adăpostească decît monstruosul.

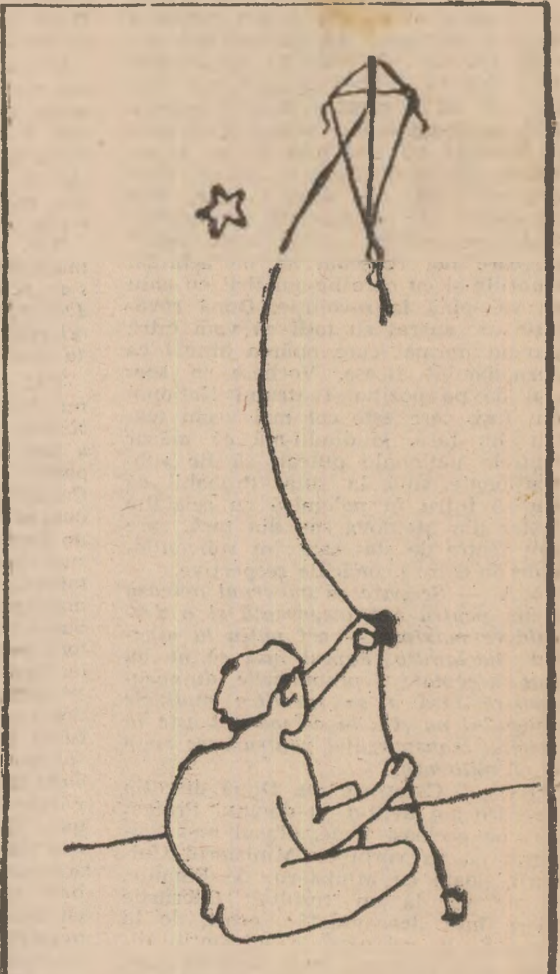
O aripă a palatului ar putea să recapituleze prin fotografii mărite la dimensiunile ororii, prin imagini și obiecte, absolut toate etapele comunismului, de cînd s-a instaurat acum o jumătate de veac la cîrma țării. O parte din această istorie neagră, a rămas necunoscută generațiilor mai tinere. O alta este pe cale de a fi dată uitării. Avem nevoie de date, de evenimente, de amintiri precise. Panouri cu lichidarea democrației românești, cu marile procese, cu procedeele de instalare ale partidului comunist. Dacă, de pildă, scenele din Piața Palatului Regal, din 1946, s-ar fi aflat fotografiate pe astfel de panouri ar mai avut puterea actuală îndrăzneala să le mai repete la sfîrșitul lui ianuarie trecut (ca să nu mai vorbim de baia de sînge din iunie) pe aceleași străzi ale Bucureștiului? Dacă fiecare din marile figuri ale comunismului și ceaușismului ar avea „dreptul" de a figura pe un panou, cu toate funcțiile ocupate și fărdelegile comise, s-ar mai putea unele strecura la putere sau în culisele ei? Dacă la alții, aceleași date asupra opoziției — dacă a existat — la aceste fărdelegi ar figura și ele, prezența lor n-ar deveni mai suportabilă? Dacă o sală ar fi consacrată colectivizării și crimelor înfăptuite pentru reușita ei, n-ar fi o șansă ca și celelalte sate românești să urmeze exemplul Săpînței? Dacă marile momente ale poeziei și prozei hagiografice ar fi reproduse aici, cu litere de-o șchioapă — așa cum îi plăcea lui Ceaușescu să le citească, fără ochelari — ar mai îndrăzni foștii lui curteni să dea lecții de democrație și de rezistență disidenților reali și scriitorilor necompromiși? N-ar mai fi nevoie să se interzică nici un ziar atunci cînd această antologie a rușinii s-ar etala sub ochii tuturor, într-o imensă „gazetă de perete". Pe de altă parte fotografii comparative arătînd starea orașelor și satelor, a străzii, a felului de a se îmbrăca, de a se purta, de a fi al oamenilor și obiectelor, ar stabili lesne diferența dintre ieri și azi. De pus, de pildă, alături o fotografie a vitrinei unei librării înainte de comuniști și azi. A unei măcelării. A unei cafenele. Mai mult! Dacă s-ar dispune de înregistrări radiofonice, s-ar putea stabili diferența chiar între felul de a vorbi, potolit înainte de comunism, aproape unanim răstit azi. Mutațiile nefericite ale societății surprinse astfel prin imagine și sunet ar deveni evidente pentru oricine. Detalii asupra felului în care s-ar putea constitui o astfel de expoziție permanentă cu fotografii, picturile de comandă, sărbătorile, mitingurile, hagiografia cîntată, spusă sau scrisă, n-are sens să inventăm acum. Pentru a nu se transforma, la rîndul ei, într-o expoziție de propagandă, ar fi nevoie ca pentru acest muzeu sui-generis, să se înființeze o comisie grupînd pe cei mai serioși, mai cinstiți, mai inspirați dintre specialiști în toate domeniile: de la istoric, sociolog, la artist și scriitor.

Acest muzeu al ororii, un fel de muzeu Grevin al totalitarismului, ar însemna și un muzeu al amintirii, mai ales dacă a doua aripă a sa ar adăposti Memorialul victemelor, de care ducem atîta lipsă. În afara cîtorva inițiative mai mult sau mai puțin izolate, Asociația Foștilor Deținuți Politici, care nu dispune însă de mijloace suficiente de investigație, și ale cărei firave arhive au fost distruse cu prilejul descinderii răvășitoare a minerilor și mai puțin minerilor din iunie trecut, de cîteva cărți apărute asupra închisorilor, de articole răspîndite prin presă, nimic serios n-a fost încă inițiate pentru a inventaria victimele regimului comunist și a le cinsti memoria. Glasnostul și perestroika au început în Uniunea Sovietică printr-un Memorial ridicat morților și dispăruților din Gulag. La noi care ne lăudam deja cu o democrație (e drept, originală) nu s-a produs nimic asemănător. Memorialul acesta ar trebui să cuprindă nu doar numele și biografia deținuților politici (de la cei de renume pînă la bietul om de rînd), dar și reproduceri, machete, reconstituiri ale locurilor în care această operație de distrugere s-a produs. O celulă de la Jilava sau de la Aiud reconstituită aidoma. Harta geografică a închisorilor. Canalul cu inutila-i amploare. Procese-verbale ale anchetelor. Un tabel al torturilor. Numele nu doar al celor anchetați ci și ale anchetatorilor. Întreprinderea pare a depăși posibilitățile de care dispune țara? Nu credem. Dacă, de pildă, reporterii de la radio și televiziune, care n-au îngăduința în clipa de față să înregistreze și să filmeze ceea ce se petrece în realitate, ci numai ceea ce convine tezelor oficiale, ar fi răspîndiți de-a lungul și de-a latul țării pentru mărturii n-ar fi probabil nevoie de mai mult de un an-doi pentru alcătuirea unui fond important de interviuri cu mai toți supraviețuitorii închisorilor sau cu rudele lor. Închisorile au rămas în picioare (în unele dintre ele perpetuîndu-se chiar metodele de altădată). Aparate de filmat, casetofoane, aparate de fotografiat la Măgurele, la Jilava, în toate închisorile ar deschide și porțile acestor locuri încă damnate dar și ochii tuturor. Fără nici o ispită de necrofilie, ar fi probabil bine să se dezvăluie și gropile comune. Cîte Katyn-uri nu se află și în România! Pășim zilnic pe un pămînt pavat cu oseminte și n-o știm. Poate că pămîntul țării ar dobîndi o altă stratificare spirituală decă ne-am cunoaște victimele îngropate de-a valma în puncte precise. Ar fi bine ca ele să se vadă străjuite de cruci. Dar cum să speri acest lucru de la o înaltă ierarhie bisericească ce n-a știut să vină tot cu o Cruce în fața minerilor securizați și să împiedice astfel prăpădul de pe străzile Bucureștiului?

În sfîrșit, ultimele săli (și în partea rezervată istoriei partidului și în aceea dedicată Memorialului) ar urma să rămînă deschisă. În primele, adăugîndu-se, rînd pe rînd, vestigiile de comunism, formele de neo-comunism ce se mai manifestă încă (din păcate și din plin). La Memorial, numele victiimelor recente, de la revoluție încoace, cu adevărul detaliat asupra celor petrecute în iunie trecut, cu mărturii privind tratamentul la care au fost supuse victimele minerilor, la Măgurele și aiurea. Însă existența acestei săli încă goale, sau numai pe jumătate pline, ar reprezenta o garanție a non-repetării. Gîndiți-vă la teama oricărui torționar, oricărui securist de a figura în muzeu cu biografia-i completă, și vă veți da seama ce acțiune terapeutică ar reprezenta această casă a abjecției. De fapt, s-ar putea spera astfel cu adevărat în strămutarea neo-comunismului actual de la puter în... muzeu. Numai și numai prin pedagogia ne-uitării. Or, alături de minciună, uitarea e, firește, pericolul care pîndește cel mai sigur o societate nevrozata cum este cea românească. Iar monstrul din inima Capitalei ar înceta să mai reprezinte triumful postum al unui Tiran.

Ar cere timp? Desigur. Ar cere mînă de lucru? O soluție parțială pentru șomajele de perspectivă. Ar cere inteligență, îndemînare, simț artistic? Avem din plin. În loc ca intelectualii să fie îndemnați la exil, cîți n-ar prefera să lucreze la această operă de salubritate publică, să umple această mare pată albă a istoriei noastre? Ar însemna etalarea ignominiei din ultima jumătate de veac. Nu e preferabilă oare păstrării abcesului din inconștientul sau conștientul colectiv? Ura umblă printre noi, fără țină precisă (de cînd Ceaușescu a dispărut) fixîndu-se pe un om sau altul, pe un disident sau altul, pe un opozant sau altul, pe un tînăr sau altul, pe o grupare sau alta, la indicațiile și ațîțările unor condeieri în slujbă fie a puterii, fie a unei părți din securitate, fie a propriilor nostalgii după vremuri cînd ploconindu-se la Curte dobîndeau îngăduință de a-și bate joc de neamul pe care mai aveau (mai au încă) sfînta mare nerușinare de a pretinde că-l slujesc. În plus, din ultima capitală a Răsăritului pe calea democratizării, Bucureștiul ar deveni astfel un premergător. Aproape sigur, celelalte țări ale Estului ar imita exemplul.

Tot atîtea motive pentru a studia, a adopta, a iniția un astfel de proiect, care ar reprezenta și un fel de terapie la nivel național.

Clipele vieții

Zborul

Cu mult mai sus ; fantastică putere,
aripile în urmă rămîn — un strai de nimfă —
și simțurile'ncete pe rând rămîn în urmă,
ca niște lesturi grele ; cu mult mai sus, mai iute,

de orice formă liber, nimic nu-i în afară
decât mișcare pură, cu mult mai iute încă,
și sinea însăși pare treptat să diminueze
ca o merinde slabă și nefolositoare. Zborul

o arde, o sfarșește, încât curând, în spații,
mișcare orbitoare și neidentitate. „Eliberat
de sine, mai sus, mai sus, mai iute, definitiv de liber
nimic nu mai există, memoria-i învinsă !"

...Abia atunci Ființa se cunoscu pe sine :
o massă uriașă, ca un ocean de forme,
viermuitor de viață, măl puturos și fraged
și naștere și moarte, durere stătătoare,

un greu de lut și măzgă în care nâclăiește
adânca neputință de-a se urni din stare-i
un sâmbure cât steaua — fantastică putere,
sămânță expozivă, dor pur de cele pure...

Mihai URSACHI

„Golaniada" ucraineană

● studenții kieveni, sprijiniți de întregul popor ucrainean, impun demisia primului ministru, referendum pentru vot de neîncredere în parlament și pentru noi alegeri, stoparea aderării republicii la noul tratat unional etc. ●

VARA FIERBINTE

La 16 iulie 1990, Ucraina și-a proclamat independența și suveranitatea. Se părea că alianța forțelor democratice din jurul Frontului Popular ucrainean (RUCH) va determina Parlamentul de la Kiev să ratifice declarația de suveranitate, cu toate efectele acesteia. N-a fost să fie așa. Majoritatea conservatoare din parlament, așa-numitul „bloc al celor 259", alcătuit din comuniști, urmărea, dimpotrivă, aderarea republicii la noul tratat unional. S-a grăbit, de aceea, să intre în vacanță, sperînd că radicalismul declarației de independență își va atenua, între timp, efectele, ceea ce ar fi ușurat înglobarea în noua Federație.

Reacția țării a fost însă promptă: întreaga Ucraină s-a pus în mișcare. Au fost organizate, în mai toate orașele, mitinguri de sute de mii de persoane, la care s-a cerut punerea în aplicare a declarației din 16 iulie. Demonstranții avertizau că, în caz contrar, poporul va intra în nesupunere civică și în grevă politică națională în luna septembrie. Era contestat guvernul comunist instalat în iunie, incapabil să stopeze dezastrul economic intern, accentuat prin jefuirea resurselor și veniturilor republicii de către Moscova. Adevărul e că acest guvern, condus de premierul V. A. Masol, blocase reformele economice și „înghețase" prevederile Declarației de suveranitate. Președintele Gorbaciov încă mai privea cu un zîmbet paternalist încercările republicilor „fiice" de a se desprinde de metropola-mamă (abia în toamnă va califica aceste eforturi drept „euforie declarativă"), iar unul dintre consilierii săi, G. Rudenko, declarase în văzul întregii lumi că „fiecare republică unională trebuie să aibă posibilitatea de a fixa condițiile în care ar dori să intre din nou în componența Uniunii". Și adăuga: „Republicile au dreptul inalienabil la suveranitate economică și politică". Vacanța parlamentară (nu fără motiv numită „paralizie") a lăsat active culisele procomuniste (la Kremlin, se găsea Ivașko, fostul președinte al Sovietului Suprem al Ucrainei, numit adjunct al lui Gorbaciov), dar și pe acelea ale opoziției parlamentare și extra-parlamentare, favorabile renașterii naționale.

„LIBERTATEA CÎȘTIGATĂ DE EI LUMINEAZĂ ȘI PENTRU NOI"

În toamnă, făclia năzuințelor populare a fost preluată de studenți. La deschiderea parlamentului (1 octombrie), ei au intrat, din inițiativa Frățiilor studențești din Lwov și Kiev, în greva foamei, instalîndu-și „orășelul" de corturi lîngă statuia lui Lenin, pe pietrele de granit din Piața Revoluției, rebotezată „a independenței" în opoziție cu parlamentul denumit „al dependenței". Inițial, au fost sub o sută, pentru ca în trei zile să se adune peste 140, numărul corturilor ajungînd la 70. „Golania universitară" ucraineană se găsea în chiar „coasta" parlamentului, ignorînd centura de siguranță decretată de autorități pe o rază de un km. Manifestul Consiliului Kievean al Ligii studențești, difuzat din primele zile, preciza: „Tineretul a fost, în toate timpurile, avangarda mișcărilor cetățenești, catalizatorul societății. Studențimea s-a aflat în primele rînduri ale ofensivelor împotriva totalitarismului în Cehoslovacia, Bulgaria, România și Polonia. Libertatea cîștigată de ei (se vede că informațiile despre Tien an Men-ul bucureștean au ajuns în URSS bine ajustate — n.n.) luminează și pentru noi. Nu se cuvine să stăm prin colțuri și să urmărim indiferenți acțiunile timide ale unei democrații încă necoapte".

Ce cereau studenții Parlamentului care, în pofida acțiunii lor și a voinței națiunii, încercase pe 10 octombrie să anuleze toate prevederile Declarației de independență? Întîi, demisia guvernului neputincios al lui Masol. Apoi: o nouă constituție, în acord cu declarația de suveranitate; refuzul noului tratat al Uniunii; readucerea în republică a cetățenilor care își satisfac stagiul militar în afară; depolitizarea armatei, securității, miliției, justiției, procuraturii, învățămîntului; naționalizarea averii P.C și a Comsomolului; referendum pentru vot de (ne)încredere în Sovietul Suprem al celei de-a XII-a legislaturi și realegerea altuia, pe cale democratică și pe baze pluripartitiste. Grupul parlamentar comunist al celor 259 a întîmpinat revendicările studențești cu hohote de rîs. Încercarea de dialog cu președintele Parlamentului, L. Kravciuc, au eșuat, fapt ce i-a determinat pe studenți să amenințe cu un autodafe în masă.

MINERII CARE GÎNDESC

Practic, toată studențimea ucraineană s-a solidarizat cu greviștii foamei din „Golania" Kieveană. Li s-au alăturat studenții din alte republici (de la Tbilisi, Omsk, Irkutsk), colectivele multor întreprinderi și instituții, oameni de cultură și artă, grupul parlamentar democrat (acuzat că ar fi fost inițiatorul acțiunii), precum și minerii. Într-o telegramă adresată de către aceștia din urmă Parlamentului se putea citi: „Toate afirmațiile care pretind că minerii nu sprijină pe studenții aflați în greva foamei sînt o provocare evidentă. Minerii din Donețk, Sachtarska susțin revendicările studenților și sînt gata să le acorde ajutor moral și material. Cerem ca această telegramă să fie citită la sesiunea Sovietului Suprem. În caz contrar, toată răspunderea pentru consecințele ulterioare va cădea asupra acestuia". În Parlament, deputatul democrat Iuri Scerbak a spus: „Dezbătînd programul guvernamental de stabilizare a economiei, să nu uităm că votul în această chestiune a și început. El a început pe pietrele, cu răceala lor de cimitir, ale Pieții centrale din Kiev, acolo unde fac greva foamei studenții. Putem să fim sau nu de acord cu greviștii, cu metodele acțiunii lor politice, dar nu avem voie să uităm că ei sînt conștiința și viitorul poporului nostru. Sînt copii noștri. Și trebuie să facem totul ca să le salvăm viața și sănătatea. După părerea mea, nu studenții trebuie să facă greva foamei, ci cei care au adus Ucraina la catastrofă. Și noi toți — de stînga, de dreapta, radicali și conservatori — trebuie să înțelegem că este vorba de a salva astăzi nu anumite persoane sus-puse, nu un anume partid, nu un anume guvern și nici forma de stat iremediabil învechită, ci poporul și copiii lui. Trebuie să luptăm pentru supraviețuirea biologică și spirituală a milioane de oameni. Și tocmai această direcție îi lipsește programului guvernamental". Ivan Draci, deputat al poporului și președintele Frontului Popular Ucrainean, era, de altfel, de părere că intrarea muncitorimii în arena luptei politice a zdruncinat puterea de partid și de stat. Grevele minerilor, ferme și bine organizate, au fost hotărîtoare: „Ținem minte cu toții cum funcționarii sus-puși și presa de partid îi batjocoreau pe mineri, cum îi ațîțau împotriva lor pe muncitorii din alte sectoare, pe țărani, cum îi speriau cu ei pe cetățeni. Îi învinovățeau de egoism de grup. Minerii știau cel mai bine cum i-au înșelat, apoi, partidul și guvernul. Forțele democratice, în special din Ucraina, nu dispun de miliardele pe care le are PCUS și PCU, nu distribuie salam, încălțăminte, materiale de contrucții și alte resurse. Noi am putut oferi minerilor noștri doar sprijinul nostru moral și politic. Puterea a reușit însă să-i zăpăcească pe mineri, să-i sperie, ca pe Scufița Roșie, cu lupul cel rău — cu RUCH-ul. Cine a cîștigat? Să-și răspundă la această întrebare minerii înșiși". Amintind că presa rusofonă și ucrainofonă de partid a purtat o amplă și otrăvitoare campanie, menită a transfera dinspre mineri către toate forțele democratice calificativele de extremiști, destructiviști, destabilizatori Ivan Draci invita să se tragă învățăminte din nefasta experiență românească: „Ar fi de dorit ca minerii să țină seama și de următorul fapt. Încă din dimineața memorabilului 17 octombrie, comuniștii din Sovietul Suprem al R.S.S. Ucrainiene își zdrăngăneau armele și cereau, în fond, varianta Tbilisi de „pacificare a studențimii și tineretului. Dar imediat ce sub zidurile Parlamentului a ajuns o coloană muncitorească, ce scanda cu toată puterea un singur cuvînt: „AR-SE-NAL!", gurenkevicnii au devenit imediat pașnici și rezonabili. Cuvîntul „DON-BAS" nu poate fi acceptat pentru o întrebuințare ca aceea în care a folosit Puterea din România forța minerilor, lucru de care și ea (puterea) și minerii se rușinează".

„NOI NU VREM SA MURIM!"

Epuizînd posibilitățile de schimbare a poziției majorității parlamentare comuniste, o serie de deputați democrați s-au alăturat efectiv greviștilor foamei. Era în dimineața zilei de 10 octombrie. La mitingul organizat în piață, unul dintre ei, Oles Savcenko, a spus: „Iubiți concetățeni, de orice naționalitate ați fi, căci noi avem același destin și aceeași casă, dar și, din nefericire, același sistem totalitar! Acesta a împins poporul pînă la limită, așa că nu mai avem unde ne retrage. Astăzi, majoritatea comuniștilor din Sovietul Suprem a batjocorit cel mai sfînt document al nostru — Declarația de suveranitate statală a Ucrainei, dînd o grea lovitură valorii ei juridice și morale. Mai mult, ei au făcut totul pentru ca întreg acest aparat antiuman, întreg acest sistem de comandă administrativă să rămînă neschimbat. Actualul parlament nu va mai merge niciodată în întîmpinarea poporului. Este necesară, de aceea, trecerea la forme organizate și bine gîndite de nesupunere civică, la constituirea de sindicate independente, la organizarea de comitete de grevă, pentru a declara în viitor o grevă generală ucraineană și a impune noi alegeri, pentru a înlocui actuala putere cu una mai patriotică și democrată".

După 10 octombrie, cînd starea sănătății greviștilor s-a înrăutățit considerabil, acțiunile de solidaritate cu ei și de protest împotriva surzeniei Parlamentului s-au extins în întreaga țară. O fotografie din revista Ucraina literară (săptămînal în care, la începutul acestui an, se putea citi: „Dacă Eminescu este unic înseamnă că și poporul român e unic".) îl arata pe președintele Parlamentului uitîndu-se la studenții greviști ca la niște... lighioane. Dialogul era imposibil. Represiunea plutea în aer. Revista poloneză Politika din 27 oct. oferă un sugestiv tablou al situației: „Studenții au transformat Piața Revoluției din Octombrie într-un Tien-an-Men ucrainean, așteptînd parcă același final. Ceea ce nu ar fi prea greu avînd în vedere că șeful garnizoanei militare din Kiev este ultimul comandant al contingentului limitat din Afganistan, gen. Boris Gromov. Toți poartă pe cap eșarfe aduse din corturile Wimblendon-ului, via Pekin. O asemenea banderolă poartă pe frunte pînă și unul din partenerii de dialog ai ministrului Skubiszewski. De pe monument, Lenin contemplă orășelul de corturi de sub tălpile sale cu un chip îngrijorat, de cremene. În corturi oamenii sînt în agonie. Dar atmosfera din jur aduce a festival. Evenimentul s-ar fi putut numi picnic dacă s-ar uita că la picnic se mănîncă și se bea.

— Ce vreți să obțineți epatînd cu moartea prin înfometare? — l-am întrebat pe unul dintre greviști. Oare într-o societate atît de obișnuită cu moartea și cu înfometarea, moartea ca formă de protest mai poate impresiona pe cineva? — „Noi nu vrem să murim", mi-a răspuns.

„VĂ VOR BLESTEMA DUMNEZEU ȘI UCRAINA!"

S-a recurs în ultimă instanță, la greva foamei prin rotație în Kiev și, în lanț, în toate centrele universitare. În capitală, alte și alte unități economice se solidarizau cu greviștii. Zeci de mii de oameni erau alături de ei oră de oră. Pe 15 oct., studenții au rupt cordoanele de milițeni ce păzeau Parlamentul, ridicînd un al doilea orășel de corturi chiar la ușa acestuia. A doua zi, greva politică a cuprins și tineretul din învățămînt. Un deputat comunist a cerut declararea stării de război în Kiev și pedepsirea ministrului de interne, care nu a luat măsuri împotriva studenților. Aceștia au ocupat atunci institutele de învățămînt superior și au inițiat un marș (peste 50 000 de oameni) spre cartierele muncitorești din stînga Niprului. Majoritatea parlamentară ar fi vrut un pogrom sau, în cel mai rău caz, expectativa, motivînd că studenții pot sta în greva foamei... o veșnicie. Dar gruparea parlamentară democrată, pe lîngă că a insuflat greviștilor rezistență, a impus pe ordinea de zi a Sovietului Suprem chestiunea. Voi, li s-a spus de la obraz comuniștilor, puteți să vă entuziasmați de Haider și de alte cazuri de înfometare de peste hotare și să adoptați, în același timp, în mod cinic, legi secundare, în vreme ce se pierde viitorul nostru curat și luminos. De ce? Pentru că nu este viitorul vostru. Copiii voștri studiază în institute de prestigiu. Copiii voștri nu se află în aceste două piețe, cum n-au fost nici în Afganistan și cum nu vor fi dincolo de hotarele Ucrainei în timpul stagiului militar. Dar să știți că atitudinea voastră față de tineretul aflat în greva foamei este începutul sfîrșitului vostru. Îi puteți băga în mormînt, iar sufletele lor pure se vor înălța, pe luminoasele raze de lună, în lumea desăvîrșirii. Sufletele voastre, în schimb, vor fi hrană vîrcolacilor ce cutreieră înfometați infernul negru. Vă vor blestema Dumnezeu și Ucraina! Încă mai aveți o șansă!"

PRIMII PAȘI SPRE DEMOCRAȚIE

Organizarea și rezistența tenace a greviștilor, solidaritatea studențească și general națională, teama de consecințe au silit Parlamentul să cedeze. A fost desemnată o comisie de tratative cu greviștii și, după negocieri, a fost semnat, la 17 oct., un document prin care Parlamentul se obligă: a) să elaboreze și să adopte legile referitoare la partidele și organizațiile politice, statul deputaților, referendum, alegeri pluripartide, precum și să organizeze un referendum pentru votul de încredere în parlamentul celei de a XII-a legislaturi; b) să elaboreze și să adopte, pînă la 31 decembrie, legea privind satisfacerea serviciului militar exclusiv pe teritoriul republicii; c) să constituie, pînă la 1 decembrie, o comisie parlamentară pentru naționalizarea averii PP.C. și a Comsomolului din Ucraina; d) să elaboreze Constituția, menită a edifica un stat suveran de drept, iar pînă atunci să sisteze încheierea noului Tratat unional; e) să ia act de demisia primului ministru; f) să pună de acord noua Constituție cu Declarația de suveranitate a Ucrainei.

Nu toate revendicările studenților au fost satisfăcute. Însă demisia premierului a avut ecou ca și declarația de retragere din PCUS a cunoscutului scriitor ucrainean Oles Honcear. Era, după propria-i mărturisire, „singura formă posibilă de protest împotriva surzeniei premeditate și a iresponsabilității celor care ar fi trebuit să audă, dar care — cu încăpățînare și cinism — nu vor să audă glasul studenților, glas drept și îndurerat al poporului însuși". Succesul studenților ucrainieni, ca și acela mai recent al studențimii bulgare, poate constitui pentru studenții noștri un îndemn la unire, condiție obligatorie și garanție a instaurării și în România a unei democrații autentice.

Documentar de **I. MOVILĂ**

Cînd va veni ceasul adevărului se va prăbuși ca un castel de cărți de joc tot edificiul elaborat de F.S.N.

Liviu ANTONESEI în dialog cu Alexandru PALEOLOGU

„Acest regim se sprijină, în modul cel mai vizibil, pe minciună. Nu poți face minciuna să dureze decît prin forță. Iar această forță, nu încape îndoială, este ilegitimă — trebuie să o faci să fie neputincioasă. Asta-i tot". (Alexandru Paleologu — Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans, Ed. Balland, Paris, 1990, p. 66)

SOCIALISMUL SE CONSTRUIEȘTE ÎN... STATELE UNITE!

— Mi se pare interesant ce spuneți, mai ales dacă facem o comparație cu opțiunile — de pot fi numite așa — actualilor guvernanți, care se consideră social-democrați. După părerea mea ei nu sînt așa ceva, deși tot vorbesc de model suedez, de model austriac, de tot felul de modele social-democrate. Or, cred, ei se află într-o eroare cu totul aiuritoare — nu poți aplica un stil de repartiție social-democrat decît acolo unde există bogăție, iar în România tocmai asta e problema, să creezi bogăție. Deci îți trebuie un mecanism care să producă această bogăție, iar aceasta n-ar putea fi decît unul de factură liberală...

— Desigur. Social-democrația, acolo unde există, beneficiază de tot ce a realizat economia liberală anterioară. Nu poți să pornești cu social-democrația pe un teren al sărăciei. Pentru că, atunci, se întîmplă ceea ce a prevăzut și Prudhomme — socializarea mizeriei. Pe de altă parte, social-democrația asta din Suedia, să spunem, care e dată mereu ca exemplu...

— A început să fie contestată chiar acolo, pentru că nu e stimulativă?

— Cum să spun? Ea este bună, pe de o parte, pentru că protejează, dar pe de altă parte, prea multă prevedere, prea multă asigurare, prea multă organizare a binelui este o ingerință în viața individuală, este o intrare a societății ca un concept abstract în individual, în viața individuală care este, întotdeauna, concretă. Și acest lucru nu e bun, după mine, este chiar foarte rău și s-ar putea ca imaginea pe care o oferă modelul suedez să sufere în viitor niște modificări; fie în sensul de-socializării, fie în sensul otrăvirii existenței. Vreau să adaug un lucru — Jean François Revel, care mie îmi place foarte mult, care mi se pare unul din cei mai lucizi analiști ai societății contemporane, spunea într-una din cărțile sale, într-o prefață, că socialismul se construiește, există, este în curs de construire în ... Statele Unite! Acolo unde societatea, progresiv, preia mijloacele de producție. Rămîne de văzut cît de bine și acolo, dar această intervenție a societății, nu a statului și nu a unor organisme evasi-statale, ci a societății ca fenomen viu, există.

De fapt, acesta este mersul lumii — societatea are a se administra și a-și administra bunurile. Sub ce formă? Formele sînt cele pe care le impune realitatea și, evident, n-or să fie niciodată ideale, dar or să fie, probabil, cum vedem și aici în Franța, acceptabile. Nici aici nu merg toate excelent, ați văzut ieri ce s-a întîmplat cu demonstrația elevilor, cu *casseur*-ii, dar, în orice caz, de mers merg!

— Da, au mai întîi marele merit de a merge, e o societate care cum să spun, funcționează.

—Și, Domnule Antonesei, să nu uităm că țara este sub conducere socialistă, cît de socialistă în fapt — e de altă socoteală. Au avut un început socializant acum cîțiva ani și s-a văzut ce a ieșit.

— Da, au trecut prin „coabitare", apoi printr-o guvernare socialistă care nu prea mai are mare lucru în comun cu programul inițial, dar, mă rog, noi am definit societatea de aici. Pe mine, însă, m-ar interesa să încercăm să definim puțin societatea românească. De pildă, se vorbește despre „noua putere" ca fiind neocomunistă sau, pur și simplu, comunistă. Părerea mea este că, în ciuda sechelelor comuniste evidente, de la nivelul limbajului pînă la cel al atitudinilor — chemarea minerilor, de pildă, e tipic comunistă sau fascistă —, pericolul viitor pentru România nu stă în comunism, dar cred că există un pericol populist fără nuanță ideologică...

F.S.N. o fi Front, dar nu e nici

— Comunismul este, indubitabil, în stare de bancrută frauduloasă accelerată. Inevitabil. Trebuie să amintesc un articol al lui Al. Zinoviev care spunea cam așa: dacă numim comunism o ideologie marxist-leninistă și rolul conducător al partidului comunist în societate, atunci comunismul s-a terminat definitiv dar, adaugă Zinoviev, comunism înseamnă și altceva, înseamnă și niște efecte produse în substructurile societății și de ele ne vom vindeca foarte greu. Dar ne vom vindeca! Asta e sigur — și cînd îi aud pe unii care spun că în România este ca și înainte sau, cum zic alții, e mai rău ca înainte, trebuie să le spun că asta e o iluzie optică venind din faptul că tensiunile sînt mai mari tocmai pentru că s-a declanșat, așa cum se poate, libertatea, în formele în care poate ea să se manifeste. Tensiunile, desigur, sînt mai mari și mai vizibile, poate în unele cazuri mai eclatante și mai revoltătoare, cum a fost invazia minerilor și altele care, poate, or să mai fie, dar că ne îndreptăm indubitabil pe linia unei societăți liberale — asta e sigur!

SÎNTEM ÎNTR-O ÎNTÎRZIERE ENORMĂ DIN CAUZA ECHIPEI CARE CONDUCE ȚARA

— E sigur?

— Da, e sigur! Din nenorocire, sîntem într-o întîrziere enormă datorată echipei care conduce țara, în mod ilicit, de altfel, și asta susțin pînă în pînzele albe. Așa numitele alegeri libere, chiar dacă multă lume a votat așa cum a votat, din cauza faptului că societatea e bolnavă, e bolnavă grav și, aș spune, e în bună măsură imbecilizată — și cînd zic imbecilizată nu mă refer la stricta inteligență a indivizilor, care sînt niște oameni inteligenți, foarte inteligenți...

— Votînd imbecil, înțeleg...

— Da, votînd imbecil. Este un fenomen de decerebrare a colectivității românești, un fenomen foarte grav. De aceea speranța este în tineri. Adulții mi se par, în general, irecuperabili, dar că mergem către democrație, către liberalism, asta este si — gur! Dar am ratat starturile — exact cum am ratat Planul Marshall în 1945, am ratat acum Consiliul Europei și ratăm, în continuare, foarte multe lucruri. Dar să revin la ce spuneam de alegeri — alegerile din România și rezultatele pe care le-au dat, adică Parlamentul care a ieșit de acolo și puterea care se bazează pe el nu sînt numai ilegitime, ele sînt nule de drept. Această putere este lovită de nulitate pentru că nu are temei constituțional. Nu acest lucru trebuia să se facă. Trebuia ca puterea provizorie să convoace o Constituantă, aceasta să preia Constituția din 1923, care era de fapt în vigoare prin abolirea comunismului, să-i aducă amenadamentele cerute de momentul actual, iar apoi guvernul provizoriu să se retragă, fără să fie candidat la alegeri, să fi ieșit cu adevărat dintr-o competiție în care puterea nu era întemeiată să uzeze de avantajele ei. Fără asta — ce s-a făcut e nul, e nul de drept, nu există formal, există numai în fapt, este o formă care se va menține cît poate minciuna să se mențină. Minciuna se menține numai prin forță. Cînd vor fi obligați să nu mai recurgă la forță, ca să nu mai dea spectacole compromițătoare în fața lumii, cum a fost cel cu minerii, deci dacă nu vor mai recurge la forță sau, dacă recurg, își pierd orice fel de șanse, atunci minciuna nu se va mai putea menține, nici puterea întemeiată pe minciună. Vine ceasul adevărului, acela n-are cum să nu vină, și cînd va veni ceasul adevărului, se va prăbuși ca un castel de cărți de joc tot edifiul elaborat de F.S.N., care poate că e Front, dar nu e național și nici salvator. Cît privește riscul de populism, în adevăr, ăsta e un risc mare și se și vede cu ochiul liber. El agită astăzi acel tip de sensibilitate colectivă care este permeabilă la agitația de tip populist, naționalist și xenofob. O mare primejdie chestia asta pentru că, în adevăr, există o stare de depresiune a conștiinței colective românești. Care există și în alte țări, în Cehoslovacia, în Polonia... Noi îi invidiem pe polonezi și cehoslovaci pentru că n-au avut excrocheria de la noi, minciuna de la noi...

STRUCTURILE COMUNISTE SÎNT ÎNCĂ ÎN VIGOARE

— Dar riscurile populismului există și la ei...

— Da. Pentru că structurile comuniste sînt încă în vigoare, că n-au cum să nu fie, și oarecum în reacție contra lor sau, dimpotrivă, în conivența lor, curentele populiste se văd. Și curentele populiste sînt, prin natura lor, antiintelectuale, antiliberale, antioccidentale. Toată filosofia antioccidentală care a bîntuit Europa de vreo 70 de ani încoace, dacă nu mai mulți, nu mă mai refer la Spengler, toate prejudecățile antioccidentale, invocînd evidentele noxe ale Occidentului, care sînt defectele calităților sale reale și importante, toate astea nasc populism. Am tot disprețuit Occidentul, am avut complexe de superioritate față de Occident, dar erau de fapt complexe de inferioritate. Toți cred că vorbesc un limbaj fie paradoxal, fie al echității, cînd sînt insurgenți față de Occident. E pură prostie. Și acum avem în față proba că toate acele țări de milenară civilizație neoccidentală, toate țările sapiențelor străvechi și plurimilenare ale Asiei, toate aceste civilizații care seduc atît de mult și superficial pe foarte mulți occidentali leneși la propria lor cultură, iată ce rezultate dau ele și la ce se dedau în clipa cînd nu mai sînt tutelați de Occidentul european. Ce s-a întîmplat în Cambodgia? Ce se întîmplă în China, chiar și în India?

— Comparînd cu Japonia, de pildă?

— Comparînd cu Japonia care, în adevăr, a găsit formula. Este o țară occidentală, dar pentru asta nu și-a pierdut identitatea, nu și-a repudiat tradițiile, nu și-a uitat valorile specifice. Din contra — am impresia că este un relief mai puternic prin mecanismul acesta dual

pe care l-a pro
— Japonia
sească fericitu
tre o economie
propria sa trad
— Asta e. D
la încoronarea
niști tulburări
manifestații os
stînga. Mă ro
se întîmplă și
— Aseară,
fost niște tulb
vitrine sparte
— Da, au
clar, astăzi a
zor și totul păr
tat într-o opt
Dar aseară,
niste gălăgie,
cîteva confrun
casseuri... Cîn
trou, n-am ma
— Într-adev
gu, mă voi înt
biect românes
portant și ca
te fierbinte.
ma monarhiei
mentul de fat
bilă și mișcăto
gîndit la mo
ție de echilib
aducă o liniște
Pe de altă
comunism au
foarte curios
România n-a
înainte de ră
puțin s-ar p
1947 încoace,
te o republică
neavoastră sîr
pe mine m-ar
raționale în fo

UN R... R... SIM...A...

— Republic
fară de cel d
al Miței Bast
că însuși aut
patie pe repu
cian Pintilie,
la *Bulandra*,
bat clopotel
mod clar, o
deci republica
simpatic și na
Conu Alecu B
Beldiman / Înf

mai bun d
că orice om
nească, măca
lui. Este o p
nu cere cali
contra, uneo
nicioase cali
Carol al II-le
— Într-ade
— Nu zic
să fie o med
nu sînt. Dac
narhilor din
alte istorii,
capetele înco
de bun simț,
bune intenții
făcut abuzu
zona volupto
și-o asume,
mult, după t
Mihai, fiind
și lipsit de
sobru și mai
său, de exem
re rege, pe
ar trebui să
se vorbește
cauza covîrs
covîrșitorulu
Carol I și
Despre Ferd
vorbească m
un om cu
există anec
parte apocri
este omeneș
me ceea ce
de rînd nu
narh. Bineîn
oaie!
— De aco
teresează ar
— Păi, ar

deci, să gă-
ometric din-
occidental și
tuală?
auzit că ieri,
ului, au fost
dă și niște
partidelor de
țară liberă
in astea.
la Paris, au
stradă, niște

azut foarte
t la televi-
iu, era mon-
dramatizată.
împreună,
trine sparte,
C.R.S. și
trat în bis-
nic.
ule Paleolo-
ișì la un su-
l foarte im-
pare foar-
de proble-
este în mo-
foarte insta-
oameni s-au
la o solu-
ție care să

de ani de
român un
ublican. Or,
ublică nici
cu atît mai
e că, din
at realmen
tiu că dum-
arhist, dar
argumentele
narhiei...

ANISM
C
A

omânesc, a-
ti și de cel
i Caragiale,
ea cu sim-
al lui Lu-
ctacolul de
mul *De ce*
și el, în
epublicana,
mânesc este
de pe la
Conu Alecu
olican". La

romani, ideea de republică era ceva mi se par limpezi. Pentru mine rațională este și empiria, recursul la experiența practică. Iar istoria românească arată că, în afară de epoca secolelor XV—XVI, pe timpul lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, cînd istoria noastră nu era de lepădat, a doua parte bună a istoriei românești a fost acest secol de monarhie constituțională începută de Cuza, poate chiar de Barbu Știrbei, nu știu, începută deci cu Vodă Cuza și continuată cu regii noștri pînă la 30 decembrie 1947. În toată această perioadă, România era o țară europeană în care, de bine de rău, lucrurile erau tolerabile. Și cred că asta se și

poate pretinde — să fie lucrurile tolerabile, să fie viața tolerabilă. A pretinde mai mult ca asta este un utopism care duce la teroare...

— Ar fi un argument istoric...
de tiranie — cea camuflată într-o democrație de pură formă.

— Dar cu monarhi nu există riscul absolutismlui?

— Monarhia nu a fost absolută decît foarte scurtă vreme în istorie. A avut o perioadă, se știe care, secolul XVII, de monarhie absolută, apoi secolul XVIII de despotism luminat, monarhie absolută sugestibilă la ideile avansate. Dar în afară de asta, monarhia a fost întotdeauna întemeiată pe niște tradiții și pe niște uzanțe pe care le putem numi constituționale. N-am timp să dezvolt acum această teorie, pe care am făcut-o într-un text scris. În cartea aceasta a mea apărută acum, aici, la Paris, există o demonstrație mai scurtă. Dar mie îmi face impresia că e de ordinul evidenței să constați funcționarea corectă, normală satisfăcătoare a instituțiilor publice și a drepturilor cetățenești în țările monarhice din Europa. Sigur, sînt și republici care funcționează bine, cea elvețiană de exemplu, dar cea elvețiană are o structură specifică și tradițională de mult consolidată. Republica franceză are un trecut destul de venerabil, are deci o structură care i-a dat o legitimitate ce nu mai poate fi pusă în discuție. Ea are și niște racile mari, care se văd cu ochiul liber, dar nu cred că racilele trebuie avute în primul rînd în atenție cînd judeci un regim sau pe cineva. Nimic nu e fără defect, totul este ca defectele să nu devină cotropitoare. Or, republica franceză a cunoscut momente cînd deficiențele erau aproape cotropitoare și au fost găsite soluții mai bune sau mai rele. Soluția De Gaulle, de pildă, una peste alta, a fost o soluție bună...

— Da, dar Franța are o tradiție republicană.

— Franța da.

— Cazul României nu este același, el este mai degrabă asemănător cu cel al Spaniei în momentul sfîrșitului lui Franco. În Spania, s-a văzut foarte bine că trecerea de la dictatură la democrație s-a putut face fără convulsii sub autoritatea regelui Juan Carlos, nu? E adevărat însă că Franco a avut suficienta înțelepciune să pregătească această succesiune cîțiva ani înainte de decesul său. Lui Ceaușescu, așa ceva nu-i putea trece prin cap. De altfel, nici fostului președinte

ei, ceea ce e totuși o nuanță. Chiar și Antonescu, la noi, a fost o formulă care acuma trebuie privită într-un anume context. El a fost un dictator, cu toate aspectele lui de autoritarism și de aroganță, dar s-a dovedit și demn și patriot. Și s-a dovedit foarte respectuos cu personalitățile care i se opuneau. Cît a putut a salvat și evreii din România, în ciuda aliatului său german. Dar acum asistăm la o exaltare a lui Antonescu, pe care o face o anumită parte a presei, susținută de o anumită parte a capitalului străin, ca să folosim același fel de argumente precum cele pe care le invocă *Frontul*. Deci o exaltare a lui Antonescu în unicul scop de a-l discredita pe regele Mihai. Problema aceasta Mihai — Antonescu va trebui să fie lămurită. Într-o bună măsură a și început să fie. Regele Mihai a dat o declarație în care, după ce face și procesul aliaților occidentali care au cedat o mare parte a lumii tiraniei staliniste, vorbește și de Antonescu, cu foarte multă obiectivitate, arătînd că a fost un om demn și patriot, arătînd că nu a cerut grațierea tocmai pentru a nu-l pune pe rege într-o situație nepotrivită pentru țară. Îi aduce, deci, omagiu.

— Dar o tranziție la democrație cu ajutorul regelui ar fi posibilă?

— Domnule Antonesei, pentru asta ar trebui ca unii oameni politici de la noi să fie la fel de patrioți, să aibă o capacitate de renunțare măcar cum aceea dovedită de mareșalul Antonescu! Eu nu-i prea cred în stare, prea le place puterea. Dar să revin la relațiile dintre rege și mareșal. Aceste relații nu au fost cordiale, se știe, nici nu puteau să fie — Antonescu optase pentru alianța cu Germania nu din toată inima pentru că el era angloman, nici măcar nu știa nemțește, era de formație franceză pe deasupra. El nu voia să-și beștelească obrazul față de Anglia. Și aspectul exterior era foarte britanic. Deci, dictaturile acestea militare, care nu trebuiesc elogiate, nu trebuiesc recomandate, sînt uneori soluția celui mai mic dintre rele, soluția tranzitorie care nu se mai justifică să se mențină după trecerea crizei. Dar trebuie privite cu liniște. Cred că acum am ajuns în stadiul în care ar trebui să privim fără pasiune și doar în spiritul adevărului toate evenimentele care, la vremea lor, ne pasionau și ne puneau în adversități ireductibile. Eu am și despre legionari o altă optică acum, un pic mai nuanțată, decît aveam în tinerețe. Sigur, e destul să faci afirmația asta ca să se confirme te-

zele din iunie, care vorbeau de instigatori legionari!

LA O IMBECILITATE ATÎT DE EVIDENTĂ — NU RĂSPUND

— Da, da!

— Dar eu, la imbecilitatea aceasta atît de evidentă, nici nu mă străduiesc să răspund.

— Domnule Paleologu, n-aș încheia discuția înainte de a vă pune o întrebare pe care am pus-o mai multor interlocutori pe care i-am avut aici. Și anume dacă priviți viitorul relativ apropiat al României cu optimism, cu pesimism sau cu scepticism. Sau aveți o altă poziție?

— Nu privesc cu optimism acest viitor apropiat pentru că nu avem motive să fim optimiști în situația prezentă și mai ales —și spun asta cu multă durere — cu fața așa de discreditată, cu figura atît de compromisă în fața lumii mulțumită „abilității" D-lui Iliescu și a acoliților Domniei Sale. Nu — pentru că va fi greu să ne mai recuperăm profilul. Ne-am compromis într-un mod îngrozitor și — din păcate fenomenul este inevitabil — întotdeauna este greu, este imposibil să faci o separație perfectă și totală între o țară și guvernanții ei. Se spune „românii" așa și pe dincolo. Care români? Cum adică? Dar așa se spune. În afară de asta, românii au dat, în adevăr, recent, două examene proaste — la alegeri și aplaudîndu-i pe mineri în București. Cei care i-au aplaudat pe mineri nu sînt, poate, atît de odioși și proști, dar asta ține de psihologia tricoteuzelor din timpul Revoluției Franceze. Fenomenul există, e destul de răspîndit în istorie. Deci, optimist nu sînt, dar nici pesimist pentru că, ori prin cîte crize vom mai trece, și poate chiar prin alte violențe, ne îndreptăm totuși către reintegrarea europeană, către o Europă comunicantă și deschisă, către o lume în care nu va mai fi posibil să nu fii o democrație, în care minciuna, poate, n-o să dispară, dar o să fie redusă la proporții rezonabile.

— Domnule Paleologu, vreau să vă mulțumesc, în numele meu și în numele cititorilor revistei, pentru discuția noastră. In același timp, vreau să vă cer iertare pentru timpul pe care vi l-am răpit...

— Și eu vă mulțumesc. Iar cît privește timpul, eu cred că l-am cîștigat.

Paris, 12 noiembrie 1990

...țional, nici salvator

u pentru
tea să rîv-
efia statu-
șef de stat
onale, din
să fie per-
nale. Iată

rh trebuie
în general,
istica mo-
ană și din
n general,
ost oameni
ozuință, cu
, dacă au
abuzuri în
puteau să
, alții mai
Al nostru,
u, modest
purtat mai
părintele
t un ma-
espre care
mai mult,
de el din
nalități, a
c al lui
domnii.
bui să se
ed că era
tă intimă,
cunosc, în
reale, dar
ce anu-
le un om
le un mo-
o face de
ne mă în-
onale în...
onale mie

AVANTAJUL MONARHIEI ESTE CĂ TOȚI SUVERANII SÎNT EGALI

— Da, dar mai am argumente. O țară mică sau mijlocie, cum este România, o țară mijlocie poate să meargă la paritate cu marile națiuni dacă are un regim de regalitate pentru că, pe teritoriul ăsta, nu există decît egalitate, suveranii sînt egali. Cum spuneam altădată, rege era și Francisc I în Franța, rege și nu știu care altul. Unul mare, altul mic, dar regi și unul și celălalt. Și, cum să spun, ceremonialul și elementele protocolare nu sînt numai decor, sînt niște funcțiuni stilistice care sînt forme active și care dau o anume solemnitate și substanță. Pe de altă parte, fastele regale, care au această funcție, care nu e de disprețuit, sînt infinit mai puțin costisitoare decît cheltuielile de propagandă ale republicilor, fie și democratice. Dacă ne-am gîndi doar la alegerile prezidențiale, din 7 în 7 ani, sau din 4 în 4 ani, care înghit sume enorme, care produc o agitație enormă, o demagogie enormă, în vreme ce, într-o monarhie, chestia asta nu există și lucrurile merg din plin și cuviincios, după cum hotărăște Providența. Mai este încă și nevoia continuă de propagandă pe care o au acești președinți aleși cu mari majorități, care depind de regimuri ideologice și care au tendința de a se transforma în aleși pe viață și, deci, în cea mai periculoasă formă

provizoriu. Credeți că e posibil, totuși, o astfel de tranziție, o tranziție lină?

O EXALTARE A LUI ANTONESCU PENTRU A-L DISCREDITA PE REGELE MIHAI

— Ar trebui mai întîi să precizez că eu mi-am modificat optica pe care am avut-o asupra cîtorva dictaturi militare. Îmi aduc aminte că, în timpul războiului din Spania, eram extrem de contrar falangismului, teribil de contrar. Mi-a displăcut tot — acum e adevărat că violențele din Spania, care au fost de ambele părți, sînt poate specific spaniole, nu știu. Dar, după aceea, Franco s-a dovedit un conducător rezonabil. În primul rînd, l-a dezamăgit teribil pe Hitler. Se pare că acesta a și spus că regretă că nu i-a sprijinit pe republicani. Franco s-a dovedit, deci, rezonabil și, în ultimii săi ani, în afară de o manieră foarte împotriva comuniștilor, pe care eu nu o aprob, eu sînt împotriva exceselor și împotriva unui sistem judiciar care suprimă vieți umane, deci în afară de asta, în Spania se putea citi Marx și Engels tipăriți acolo, viața intelectuală și socială era foarte liberală. E adevărat că unii din oamenii cei mai iluștri nu s-au întors în Spania decît după moartea lui Franco sau puțin înaintea

Elena ȘTEFOI

În fiecare zi de atunci

— Da mai lasă-mă cu doamna doctor și zi-mi odată Ino!

Ino vine de la Inochentia, mă lămuri, trîntind pe masă, cu un gest cam înciudat, un teanc de fotografii.

Stătea în garsoniera de jos, am căutat-o anul trecut și-am rugat-o să-mi facă niște injecții, știm de la Paraschiva că tocmai ieșise la pensie. De-atunci mă procopsisem: telefona, ori de cîte ori eram liberă dimineața, în jurul orei nouă, c-o voce ușor alintată, să mă-ntrebe ce fac, dacă n-am nevoie de una, de alta, dacă nu ies cumva la pîine, ba că mă invită la o cacao cu lapte, „e fierbinte, vino acum, repede, repede", ba că s-a înțepat c-o andrea în talpă și-o doare piciorul. E drept, într-o zi am cam ridicat vocea, „cum naiba să dorm la ora asta, de ce-oți fi crezînd că n-am nimic de făcut?!. Pauză, nu mai spunea o vorbă. „Iartă-mă", a îngăimat într-un tîrziu, „iartă-mă că te-am deranjat" și eu încercînd s-o dreg, încurcată de tot, am turuit, binevoitoare, explicativă, vreo cîteva minute și apoi am închis. N-a mai sunat toată săptămîna și bineînțeles c-am căutat-o eu, „de ce v-ați supărat?", „nu, nu m-am supărat dar tu ai treabă și eu... îmi pare rău, chiar țineam la tine"... Iar explicații, „n-am vrut să vă jignesc", ajunsesem la mintea ei, „vă rog să mă credeți", și-am luat-o, chiar de-a doua zi, de la capăt.

— „Hai să ne uităm la poze, așa fac babele, să nu te superi, vreau să-ți arăt cum eram la anii tăi, dacă n-ai timp putem s-o lăsăm pe altă dată..."

Am întins mîna, voiam chiar să nu par plictisită. Și ea se aplecase peste umărul meu, „uite-mă, asta sînt, tocmai terminasem gimnaziul" și de sub arătător, în primul rînd, pe la mijlocul unui grup de tineri, să fi fost vreo treizeci, apare așa, un fel de femeiușcă fatală din vechile producții de cinema. Nu-mi vine să cred, numai că-mi dă timp să scot o vorbă și-mi bagă alta sub nas: „uite-m-aici, numai eu cu Anișoara, colega mea de bancă, e pianistă la Stuttgart", și-acu, da, recunosc nasul, ochii și restul, le recunosc cum ai recunoaște chipul cuiva după ce-ai văzut și-ai văzut o reușită caricatură. Un fel de viespe strălucitoare, femeiușcă fatală și gata. Și-apoi alta și alta, cu familia, cu tot felul de tineri bărbați, dansînd, șezînd, cocoțată pe-un gard, scoțînd limba la cineva nevăzut, pe bicicletă, la munte, la mare, iarna și vara, la nunți și petreceri, umplea fiecare carton ca o vedetă sadea. Mă rog, și-acum urma s-o întreb, nu mai aveam încotro, „de ce nu v-ați măritat niciodată" și chiar am întrebat-o, știam că pregătise bine scenariul, nu s-ar fi îndoit nici o clipă că exact acum, în fața teancului de fotografii, avea să mi-l deruleze, cu aerul victorios al celui ce dă, la o vîrstă anume, o lecție de viață unei fete obrăznicuțe, nici prea-prea, nici foarte-foarte, nici mai bună, nici mai rea decît altea altele care se cred, c-așa-i la tinerețe, buricu-pămîntului.

— Ehe, nu pot să-ți spun așa, cu una cu două... dacă vrei, o iau de la capăt, numai să nu te grăbești... Ia să văd dac-o găsec, da, asta-i, eram medicinistă în doi, m-am dus la un fel de serată unde cînta Anișoara și colegii ei de la Conservator. Veniseră părinții, prietenii și profesorii lor, așa se obișnuia. Eram o zvăpăiată, ți-nchipui. Și-n seara aceea, la sfîrșit, un mare profesor de-al lor, unul celebru pe-atunci, i-a zis Anișoarei: „Am mai văzut-o pe prietena ta, dar parcă s-a schimbat de-astă toamnă..." „Păi și dumneavoastră v-ați făcut mai frumos", m-am trezit spunînd și-am văzut chiar atunci cum i-au sticlit ochii. Eram eu obișnuită cu asta, numai că lui parcă i se făcuse deodată frică și nu știu cum, stinghereala aceea m-a ajutat pe loc să-mi pierd răsuflarea și-am știut că făceam o mare prostie. Nu era deloc afemeiat, îl cunoșteau toți, se-nsurase de tînăr, nu-i păsa decît de muzică și de concerte. Vreo șase luni a ținut, nebunia, umblam prin parcuri, înghețați bocna, că era iarna. Dimineața, cînd ai mei erau la slujbă și suna telefonul, mă trecea așa, o sfîrșeală, o durere toropitoare prin șira spinării: „Nu ți-a fost dor de mine domnișoară, nu ți-a fost dor?". Acum cred că poate era infantil. Pe-atunci tocmai asta-mi plăcea părea că se simte mereu vinovat, „ce facem noi", mă-ntreba, „ce ne facem?" și îmi pierdusem de-a binelea judecata, mă hotărîsem, nu-mi mai păsa de nimic. Vorbeam și vorbeam, s-a mirat și nu prea cînd a-nțeles, că-nțelegea foarte repede orice și oricum i-aș fi spus, cînd a-nțeles că peste toate alea mai sînt și fecioară, „pot și cu asta și fără asta, zicea, da nu-i păcat oare?" Și cînd îl așteptam, răvășită, oriunde și la orice oră-mi cerea „ți-ai pierdut echilibrul, domnișoară, spune drept, nu-i așa că nu mai poți nici să dormi?" Da, mi-l pierdusem și ce mai încolo-ncoace, nu voiam să-și lase nevasta, mi-era de-ajuns să-mi pun capul, din cînd în cînd, pe brațul lui pufos și să stau acolo ca proasta, să-l aud cum îmi miorlăie în ureche: „tare-aș vrea să-ți fac un copil, nu te speria, l-aș recunoaște, ce crezi?". Mi-a telefonat, prin aprilie, de la Predeal: „te-aștept, ești pregătită?". Eram, m-am urcat în tren, aștepta în gară, nu ne-am pus întrebări, pînă-n cameră a fost ca-n colecția „romanul de dragoste" și tot ca-n acea colecție încă vreo două ceasuri, pînă ce l-am văzut strîngînd din dinți, chinuindu-se să depășească momentul, iartă-mă că-ți vorbesc așa, n-ar trebui, sînt bătrînă de-acu, da, n-a putut trece bariera și s-a slobozit cu mult înainte de vreme. Era-ngrozit și-n loc să tacă repeta, gîfîind, ridicîndu-se brusc „du-te repede la baie, vezi că *rămîi* oricum, du-te repede și spală-te bine". Cînd am ieșit de sub duș m-am uitat la el cum te uiți la unul foarte apropiat care tocmai s-a-ntors dintr-o călătorie de-o zi, fără mîini și fără picioare. Voiam să plec și-am plecat, era pe la zece dimineața, l-am lăsat să-mi plătească biletul de tren cu banii lui și pentru prima și ultima oară de cînd sînt am dormit buștean, pînă la București, ghemuită pe bancheta unui tren personal. Și ce să zic, n-am nici un interes să te mint, am uitat repede. Nici nu trecuseră trei luni și-am și hotărît să mă mărit cu unul Emil, nepotul unui prieten de-al tatei. Se ținea după coada mea de vreo cîțiva ani și nici că se plictisise de ifosele cu care-l tratam. Uite-l aici, ăsta; era înalt, frumos oarecum delicat, că mie numai delicații puteau să-mi placă. Da, eram o pereche potrivită, toți spuneau asta. Numai că era contabil și eu aveam așa, un cui, împotriva contabililor, dar după ce m-am dus o dată la el acasă nu-mi mai păsa cu ce se ocupă. Aaa, ce mai țopăise cînd și-a dat seama că-i primul, „mă vei iubi frenetic toată viața", se-apucase să prooroceasca și-atunci m-am gîndit: *săracii, mai că ți-e milă de ei.* Ne potriveam, da' cînd e să-și vîre dracul coada apăi și-o vîră. Era într-o duminică dimineața, tocmai ne giugiulisem și el plecase de lîngă mine, cred că făcea un ceai în bucătărie. Avea lîngă pat un fel de noptieră și nu știu ce-mi venise să trag sertarul și-am scos de-acolo cîteva foi de caiet, scrise mărunt cu creionul. „Rățușcă scumpă"-am citit, nu rîde te rog, era o scrisoare lungă, semnată citeț Doroteea și, pe deasupra, datată. Era din săptămîna care tocmai trecuse, Doroteea scria că-i mulțumește pentru surpriza de miercuri. Am pus scrisoarea în geantă, voiam s-o citesc pe-ndelete, Doroteea se plîngea că-i bătrînă și n-o să mai iubească vreun altul. Reieșea clar că semnatara e măritată și că de șapte ani n-are alte bucurii decît cele pe care „rățușca scumpă" i le oferă. A doua zi am pus scrisoarea la loc în sertar. I-am spus s-o facă fericită pe cealaltă, i-am pronunțat răspicat numele și prenumele, între timp făcusem investigații în propria-i agendă de telefoane e greu să fie în aceeași agendă două Doroteea și nici c-a înțeles de unde naiba aflasem. „Ești nebună", ridicase vocea, „ești de-a dreptul nebună" și asta chiar c-a pus capac situației.

„Gata, mi-ajunge, să-i ia dracu de bărbați", le-am spus, chiar în aceeași zi, alor mei. Mamă, ce scandal a mai fost, totul era pregătit, invitațiile fuseseră chiar trimise. Nu m-a putut nimeni clinti, da, m-au dus pînă la urmă și la un doctor, bunica precis a umblat pe la popi pîn-au lăsat-o picioarele. De ce să regret, n-am și eu soră, nepoate, femei măritate cu toatele, vai de capul lor, nu le văd că doar nu mi-o fi luat dumnezeu mințile? Chiar mai nainte de Crăciun m-am dus la Daniela, fata cea mică a sor-mii, să-i duc un cozonac. A făcut romîna și-acu-i educatoare, c-avea catedră prin județul Vaslui. Bărba-su-i mare mahlăr, d-ăștia obsedații că trebuie să le tremure toți de frică și numai ce-l aud: „tîmpito, ține de fir, tîmpito, că n-ai reparat în viața ta un ștecher". Ea scosese un fier de călcat din priză și ce crezi că-i zice? „Taci, te rog, taci, că te-aude Ino", da' dac-aș fi fost în locul ei l-aș fi pocnit cu fieru-ntre ochi, după ce să-mi pară rău, după ce?

O urmărești cum adună, cu scîrbă, pozele de pe masă. O urmărești, ai vrea să nu fi ajuns la sfîrșit. Săptămîni în șir n-ai mai răspuns la apelul telefonului altfel decît cu semnal. Și azi-dimineață trei zdrahoni urcau, icnind, un Zil lucitor într-o furgonetă trasă la intrarea în bloc. „S-a măritat doamna doctor", ți-a șoptit Paraschiva, la post, ca-ntotdeauna cînd aude vreo ușă, pe scări, cu mătura în mînă. „Cu acte, fire-aș a dracu, c-un fost coleg de la circă, i-a murit nevasta mai an, bravo ei, c-abia-mplinise fo cinșapte..."

Nici n-apuci să duci scena la capăt: ai zîmbit cu ochii pe ceas, *of, iar am să ntîrzii.* Nici n-apuci să-ți vezi, pe alee, mersul repezit, *să nu mă stropesc totuși de la prima oră,* știi precis că pe pulpe, ori de cîte ori plouă, se-așază picăturile de noroi, proiectate într-o ordine aproape ciudată, știi precis că ciorapii celorlalte femei arată de parcă ele n-ar merge pe-aceleași drumuri cu tine. Nici n-apuci să-ți vezi privirile furișate spre tocurile cucoanei din față, că iar apare, ca și ieri, ca-n fiecare zi de atunci, punctul vuitor și întunecos și el se face linie și linia brusc se rotește și în cercul pe care ea îl descrie fierbinte mirosul lui a și răbufnit printre asurzitoare bubuituri; te dezmeticești, toată cabana e-n picioare cu mic cu mare, tremură toți, îndelung se zguduie munții din temelii. *S-au rupt apele,* auzi, ca și ieri, *în șaptesdoi a mai fost așa, doamne ferește. Mașina, am parcat-o sub stîncă, peste podet* auzi, ca și ieri, *mașina, mașina:* nu. El ieșind val-vîrtej pe ușa cabanei, înainte ca cineva să-și dea seama și să-l poată opri, nu. El, ci doar acest cuvînt gîtuit. *Mă omoară tata, precis mă omoară, iar am luat-o fără știrea lui,* îl completezi acum, ca și-atunci, și știi că n-ai altă soluție: îți controlezi mușchii ca înaintea unei mari competiții, apuci foarfeca și harșt, harșt, restul poveștii la picioarele tale, un rollfilm scăpat dintr-odată de la ambele capete, și din ghemul acela răsare o cruce și ochii tăi o văd și numele de pe ea nimic, nimic nu mai poate să-nsemne.

O, daaaa!

A venit la noi
poetul
cu tichia lui bleuâtre
mîna lui lucioasă ca o focă
mîna rece pe ceașca fierbinte
mîna bronzată printre merele roșii
mîna cu licurici cu gheață
cît de urît eraaa
cît de frumos eraaa
trăgînd la tutun
pe prispa
castelului de phildeșșș
cuburi și frînghii visa
și alte chestii de catifea

era... era... era...
o, daaaaaaa!

Se privește nu se atinge

Închizi cartea
și nu te mai gîndești decît la tine
ai șaptișpe ani
ești cea mai puternică
în rest nici nu contează
mănînci jăratec
și te-nvirtoșești
devii o țintă luminoasă
mereu mișcătoare
o vitrină
se privește
nu se atinge

Mama tata unchi și mătuși

Mamă
tată
mai mulți unchi cu mai multe nume
mai multe nume cu mai multe mătuși
din cînd în cînd mă cheamă să spun
poezia cu Zdreanță
să cînt să mă-nclin frumos

aș vrea — mă gîndeam — să fiu
un fir de praf
în raza asta de lumină

Cînd se trezește

„Cînd mă trezesc de dimineață
văd o mînăstire albă
eu zic că-i Voronețul"
culoarea ochilor lui se schimba
„mi s-au ascuțit dinții
astăzi" zise și a luat-o la fugă.

vei fi singur
dar nu te speria
oricum ar fi să fie
e totul
măsură ordine și armonie

Carlos

Vorbim despre sași
(o furnică urcînd pe un fir de iarbă uscat)
despre importanța albinelor la daci
(albinele înțepînd pe romani ha ha)
îmi cîntă un cîntec de la ei
(despre o fată frumoasă)
își lovește mîna de genunchi
atît de puține cuvinte în comun
că nu poate fi decît o după amiază frumoasă

Simona POPESCU

Paul GOMA

ÎN CERC

Foileton (2)

Ridicat la perchiziție [illegible] 1-IV 77

În celalalt capăt al mesei, cu haina de piele pe umeri și căciula cu urechi dată pe ceafă, Iosub scria trudnic într-un caiet gros, cu scoarțe de plastic vișiniu. Ținea atît de strîns capătul stiloului, încît unghiile celor trei degete se înălbiseră — stiloul, un Pelikan, avea penița foarte tocită, aproape retezată oblic. Din vreme, Iosub depunea stiloul pe caiet și își dezmorțea degetele, mișcîndu-le, masîndu-le cu cealaltă mînă, apoi vîrîndu-le la subțioară, la căldură. După care începea să scrie iar, cu capul mult apropiat și înclinat, urmărind cu limba drumul peniței.

În fața căminului, pe un scăunel cu trei picioare, ședea ca de obicei, în aceste din urmă zile, Zeno Duca. Fuma țigară de la țigară și-și sorbea votca și azvîrlea peste jăratic rășină dintr-o pungă din cale-afară de foșnitoare.

În colivia barului, Herr Walter răsfoia Faust-ul. Răsfoia nu e cuvîntul potrivit, întrucît mișcarea pe care o făcea bătrînul pentru a întoarce filele nu se deosebea prin nimic de cea pe care ar fi făcut-o dacă, de pildă, ar fi răsturnat, spre stînga, niște foi de placaj ori de tablă. Uriașul tom, imprimat pe la începutul secolului trecut, pe undeva, pe la Lipsa, pe hîrtie groasă și gălbuie și lucitoare și sfărmicioasă, cu litera mascată, cu vignete și inițiale înflorate, legată în piele de vițel și ferecată cu plăci de aramă aurită însemna pentru Walter mai mult decît o lectură plăcută și utilă (pentru că de la marele Goethe și totdeauna ce învăța ca și din Biblie...). Înainte de a-l așeză pe tejghea, cabanierul îndeplinise un adevarat ritual: ștersese bine-bine zincul, întîi cu o cîrpă umedă, apoi cu alte două, uscate, după aceea întinsese, împăturită o față de masă din plastic, peste fața de masă așternuse cîteva ziare curate, iar deasupra ziarelor o foaie de carton. Și abia peste carton depusese cu grijă și efort, cartea: Pîlpîia și becul de deasupra barului (mai bine era cu motorul nost', cam păcănea el, dar nu făcea figuri, or pus și ăștia stîlpii ca dracu, și-or întins sîrma ca vai de lume și n-or avut grijă să curețe crăcile din jur... că clipeala asta-i de la crăcile de se lovesc de sîrmă, să nu-mi spuie ei mie...), așa că-l stinsese și aprinsese o lampă de noptieră, din cele care nu se mai fac azi, cu gîtul retezat și balonul vopsit pe jumătate în roșu. Ca să nu pice petrol peste carte, învelise piciorul lămpii într-o basma femeiască, fixînd-o sub rezervor cu un inel de elastic. Înainte de a se așeza la citit, cabanierul aranjase la îndemînă sticlele cu băuturi din care i s-ar fi cerut, un pachet de Snagov pentru Damiana și un baton de ciocolată cu alune pentru Iosub.

Ținea lampa cu mîna stîngă, cu arătătorul dreptei urmărind rîndurile, iar cînd voia să treacă la pagina următoare, o așeza alături, între pahare goale, aranjate anume, de sprijin, se ridica de pe scaun și, astfel, din picioare, apuca fila cu amîndouă mîinile și o răsturna spre stînga, după care, gemînd de osteneală plăcută și cu fruntea înmbrobonată, se așeză la loc, potrivindu-și îndelung taburetul înalt și cu stinghii de rezemat picioarele, își luă lămpița și o apropie de text ca pe o lupă.

Numai că azi, nu izbutea să se scufunde în lectură. Dinspre șahiști răzbatea zbîrnîitul enervant al lui Alaci și s-urile Damianei, șuierătoare și dulci. Dar tot enervate, fiindcă nu-l lăsau să-și vadă de *Faust-ul* lui

... o-njură, constată el. O-njură toată ziua, ca un țigan o-njură. Măcar de-ar fi curvă, de să zici că ăsta-i motivul. Ce face, de-o-njură-ntr-una? Așa-s unele muieri, de te sug ca magnetul. Nu te cheamă, nu te iau de mînă, nu-ți fac semne, dar parcă-s magnet. De ești bărbat ca lumea, cu perechea ta, nu te poți încontra, mușai să... Ea nici nu-și dă seama că ce-i cu ea, că ce putere are ea. Ori știe, dar nu se gîndește la asta, adică nu vrea ea să-i atragă la ea, spețial. Nu-i curvă, de să zici, că uite,-s două săptămîni și patru zile de cînd or urcat și nu poate zice nimic, nimic de ea. Și nici nu se uită la bărbați mai așa, de să zici că n-ar zice ba... Și el o-njură ca un țigan...

Alălantu, ăl cu piele, scrie... Știe-l Dumnezeu ce tot scrie, colo, pe caiet. De-ale lui, de la raion. Procese-verbale, ori de-alea cu cotizații, ori vreun raport: că ăla o zis, că ăla o făcut, că ăla o gîndit, că ăla n-o vrut 'să ce știu eu ce... Că ăștia nu-s zdraveni, făr' dacă te scrie, colo la caiet, să te puie bine. Toa-a-tă vreme mîzgilește. Oar' să nu fie ceva cu raionul? Că scrie ce scrie și după aia-l agață pe astă, pe Duca. Asta da, ăsta-i scriitor veritabil, spune de el și-n ziare, zice lumea că l-or dat și la televizor, l-or pus și-n cărțile de școală, să-l învețe copiii. Da' poate că și Iosub e scriitor, ce știi de unde sare iepurele! Ori numai încearcă să fie și de-aia-l tot întreabă pe Duca. Adică dacă i-o ieșit bine. Numai că Duca nu-i prea bucuros, cam fuge de Iosub. Și, de nu fuge cu adevărat, că n-are unde, cînd îl vede că se apropie, se strîmbă de parc-ar mînca mere pădurețe. Ceva-ceva nu-i convine lu' Duca: ori că Iosub scrie prostii, că n-are talent și fără de talent degeaba te zdrobești cu scrisul, ori că....

Ajuns aici, Herr Walter simți că-i lipsește aerul, de parcă drept sub picioarele lui s-ar fi căscat o prăpastie. Îi trecu numaidecît, dar simți nevoia să se aplece sub tejghea și să mai tragă un gît din vinarsul lui Jancsy. Băutura îi arse gura, plăcut dar fără să-l liniștească de tot. Avea o senzație, aproape siguranța, că cineva sau ceva îl pîndește, că în curînd are să... Întoarse capul brusc, dar nu surprinse în spate pe nimeni pîndindu-l ori pregătindu-se să-l...

Asta nu-i bine, nu-i deloc bine, gîndi el cu glas șoptit, aproape văicăreț, gata să-și continue jelania față de cine-o fi: că-i bătrîn, că-i vădăoi, că-l dor oasele de reumatism, că pustietatea asta. Drept, cabana mai mult de-o zi nu rămîne făr-de clienți, dar parcă ce poți tu grăi cu clienții care vin aici la distracție, să se deconecteze, cum se zice, nu să aibă grija ta.

Își întrerupse plîngerea și, de parcă ar fi tras în jug, își muta privirea la Zeno. Asta trebuia să facă de la început. Să nu-i fie frică și să se lase în voia părerii:

Nu se poate, nu cred că-i el... gîndi bătrînul, acum cu adevărat liniștit, fiindcă se întorsese cu fața către pericol. Cum să fie el, Doamne iartă-mă, vinarsul lui Jancsy-i de vină, ori viscolul care te îmbolnăvește dacă nu știi cum să te dedai cu el. Că-i, că nu-i, n-are de unde ști acuma, să mai vedem, să mai așteptăm un pic, dacă-i, nu se poate să nu se dea de gol. Dar dacă s-o dat și n-a observat el? Fiindcă nu era atent? S-o fi dat dar dacă eu n-am băgat de seamă e ca și cum nu s-ar fi dat. Dreptu-i ce zic?

Mulțumit de felul în care gîndise, mulțumit că nu se repezise cu bănuiala înainte de a ști ceva precis, Herr Walter se întoarse la carte. Ca în momentele de liniște, cînd *Edelweiss* e *Edelweiss* și nu o crîșmă regățenească, bătrînul începu să urmărească textul cu degetul, urmărindu-l și cu lampa, citind cu glas șoptit și oprindu-se uneori ca să se mire în felul lui:

— Ioooo-oi... clătinînd din cap a admirație statornică și mereu împrospătată

Era o ediție jubiliară, primită de la bietul Uwe Martini, adică lăsată de Uwe în grija lui pîn' se întoarce. Ce să se mai întoarcă, noroc-bun. Cărțile rămăseseră la Walter, care le cărase din oraș cîte una, cîte două după cum putuse și întîi le urcase-n pod apoi, după ce lucrurile se mai liniștiseră, [illegible] pe sași, umpluse cu ele două dulapuri. De la plecarea lui Uwe, avusese timp să le citească pe toate. Pe unele de mai multe ori, mai ales cele patru volume din *Kosmos* de Humboldt (e adevărat, după ce aflase că însuși marele Goethe spusese despre Humbold că-i ca o fîntînă cu mai multe guri de la care poți să iei cîtă apă vrei...) Dar *Faust* rămînea, totuși, o fîntînă cu mai multe guri — asta i-o spusese el profesorului Nica, acum doi ani, de-l lăsase cu gura căscată, de unde să bănuiască Herr Profesor că un amărît de cabanier din Făgăraș... Totdeauna cînd clienții îi dădeau pace, ca acuma, Herr Walter, și-l așeza cu tot dichisul, citea de ici de colo, uimindu-se domol și clătinînd din cap, vrînd parcă să spună că așa e, cum scrie acolo, că acolo a scris marele Goethe și că nimeni altul și niciodată n-o să mai scrie atît de frumos și de adevărat.

— Tu, măăă, ăsta, ai să scrii v'odată, măcar pe jumătate? îl întreba el în gînd, cu ură, pe Duca

II

Cu ochii eruciși la paharul plin-ras, Zeno Duca nu răspunsese întrebării cabanierului. Dealtfel, nici nu înțelesese ce-l întrebase Herr Walter. Acum, singura lui grijă era să ducă paharul plin pînă la prichiciul căminului, să-l așeze acolo. Fără să se verse nici o picătură. Și fără să-și ia ochii de la pahar. Dacă se varsă... Ba nu, *dacă nu se varsă*. Dacă nu se varsă, înseamnă că... Dar de încordare Zeno uită ce-și propusese, uita ce avea să se întîmple ori să nu se întîmple dacă paharul va ajunge pe ieșindul văruit al căminului fără să piardă nici o picătură și dacă ochii nu i se vor desprinde de pahar atît cît va dura drumul de la bar la cămin. Probabil în legătură cu reeditarea.

Mă reeditează, se decise el, depunînd paharul cu precauție. Nici o picătură vărsată, nici măcar prelinsă. Iar ochii nu i se dezlipiseră de pe pahar. Asta înseamnă că chiar în primul trimestru. Ba nu, vărsatul cuprindea și primul trimestru. Neluatul ochilor însemna ceva cu bani. Paștele mamii lor, n-am nici o idee cum plătesc reeditările. Trebuia să-l întreb pe Alelei, el și-a reeditat două. Da, dar de poezie. Oricum, aș fi făcut un calcul, cam cît la sută din prima ediție. Sau cam așa ceva. Mare lucru n-aș fi aflat, fiindca primele ediții ale lui Alelei au fost scoase anul trecut. Sau acum doi ani, tot dracu-ăla. Pe cînd eu. Șaispe ani. Adică cinșpe și... septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie... ianuarie. Și patru luni. Atunci altele erau tarifele și dacă nu tarifele, pentru că tarifele au rămas aceleași, pe hîrtie, altele erau tarifele alealalte, sporurile alea care pe vremea aceea îmi triplaseră... cum îi zice, în fine, tariful inițial. Asta însemna că n-or să fie luate în seamă sporurile, ci numai suma aia din contract. Sau poate nici aia. Și, adăugînd... mai exact: scăzînd cele aproape o sută de pagini care nu mai merg și pe care le-am scos și nu le-am mai înlocuit cu altele... Deși puteam să bag în locul lor alte două sute. Ori chiar trei... Adică, în total, aproape douăzeci de coli. Dacă n-or pretinde să mai scot ceva... Oricum, vreo douăzeci, douășcinci tot iau. Adică vreo zece în mînă, fiindcă impozitele, ceva din datorii, că doar nu s-or apuca să-mi rețină toate drepturile ca să-mi sting datoriile. Adică eu de ce n-aș avea dreptul la datorii? Ca Jugănaru. Jugănaru varsă la Fond tot ce primește, zece, cinzeci de mii, ia frumos chitanța și urcă și face „o mică cerere" și vine Bătrînu cu cin'j' de mii... Împrumut. Numai că eu nu-s Jugănaru. Asta-i, că nu-s. Paștele mamii lor, o mie-două tot or să-mi lase, să dau și eu o masă. Vedem noi unde, în nici un caz la madam Candrea. Vasăzică în primul trimestru și cu un tiraj mai groscior. Dă-o-n paștele mă-si, după șaispe ani am și eu dreptul la peste douăjde mii. Se vînd ele, se vînd ele, nu-i cerce grija în zece-douăspe luni se epuizează. Și, dacă mă reeditează, o să mă pot apuca de ălălalt... adăugă Zeno, privind recunoscător paharul care împrumutase jocul flăcărilor, lichidul se însuflețise cu pîlpîiri roșietice. Reușita cu paharul nevărsat, cu privirea neabătută de la pahar îl făcuse mai generos, așa că întreba cam tare în direcția cabanierului, fără să întoarcă și privirea:

— Ai zis ceva, Herr Walter?

— Hiscolu' ăsta, hir-ar să hie! se precipita bătrînul din cușca lui, în speranța aproape dureroasă ca celălalt să întoarcă obrazul, ca să-l poată cerceta mai multă vreme și din mai multe unghiuri.

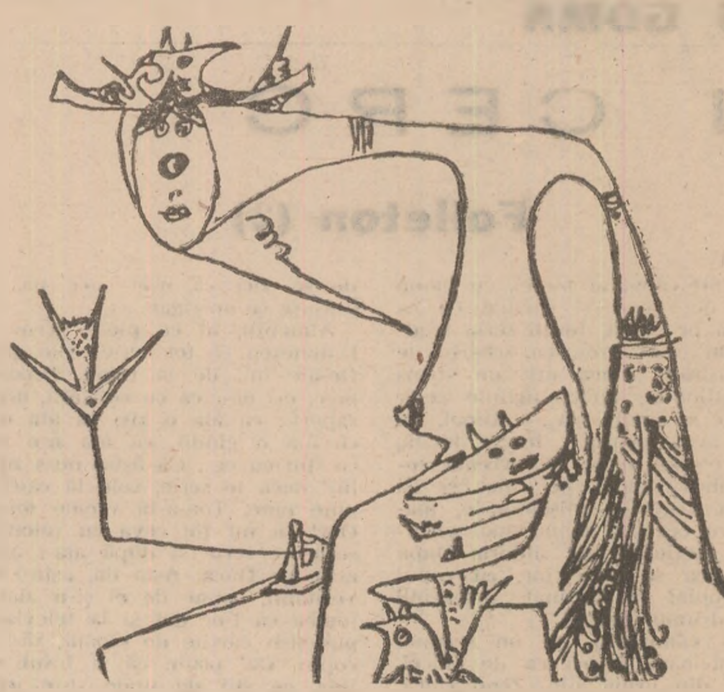
Numai că Zeno se și așezase pe scăunel, dinaintea focului. Iar Herr Walter, istovit de așteptare și de speranță, se resemna deocamdată, în așteptarea altui prilej. Nu vrei să te-arăți, no, bine, no... Da lasă, numa, lasă... To' pui io mîna pe tine.

Zeno se ridică de pe scăunel, se propti în mîini, de-o parte și de alta a paharului și, slobozindu-se încet, în puterea mușchilor, sorbi o gură de votca. Reușita de adineauri îl înveselise de-a binelea: avea să fie reeditat, viscolul care bîntuia muntele de cîteva zile nu era chiar o pacoste, cabanierul un sas cumsecade, Iosub, cu tot stiloul lui și caietul lui căcăniu și cu precizările lui găuritoare de tîmpe, un om la locul lui, deși un caraghios și un. Parcă ar fi un vițel visător, cam așa ceva, un juncan idealist. Iar perechea de lîngă fereastră, cu șahul ei fără sfîrșit, o pereche și ea, acolo. Ce importanță are că nu-i po-tri-vi-tă, sau că li se pare altora că nu-i po-tri... și așa mai departe. Ea-i o femeie aproape frumoasă, poate cam rea de muscă, [illegible] după prelucrarea la care o [illegible] bărba-su. Ori poate că bărba-su, [illegible] ind-o și dîndu-i găuri în tîmpla, în cele din urmă are s-o determine să onoreze aceste bănuieli, sau are să-i deschidă apetitul, sau are să i-l redeschidă... Smochina asta, Alaci ori cum mă-sa-l cheamă face parte dintre acei bărbați care izbutesc, în scurt timp și cu bune rezultate, să transforme o femeie oarecare într-o curvă-curvă. În toate muierile zace o curvă, însă nu toate ajung să se desfășoare, nu toate beneficiază, ca să ne exprimăm așa, de condițiile favorabile înfloririi talentului lor de a pohti ce n-au [illegible] a cere împătrit ce au. Însă cele care [illegible] să sînt de două feluri: cele [illegible] avut suficientă libertate (mai bine [illegible] nu suficientă zăbala...) să se curv[illegible] că — și a doua categorie: cele ca[illegible] prea li s-a interzis să se, ori au fost prea îndelung bănuite că se, ori că ar fi în stare să se, deci, sugerîndu-li-se, deci dîndu-li-se ideea, carevasăzică, deschizîndu-li-se ochii, adică dîndu-le brînci, obligîndu-le să. Paștele mamii lor, ce mă interesează pe mine, frece-și șahul ăla și ducă-și acțiunea de curvăsărelea pînă poimarți. 'camdată toată lumea-i băiat bun, un strop n-a curs din pahar și nici nu s-a prelins, carevasăzică mă reeditează.

Cu trei degete luă din punga de alături cîteva bucățele de rășină și le azvîrli peste jăratec. Azi-dimineață cu tot viscolul, dăduse o raită pe la brazii din fața cabanei și strînsese aproape o jumătate de kilogram de rășină [illegible] mul gros, alb, începu să izvora[illegible] în fuioare, o rafală de vînt răbufn[illegible] hornul căminului, flăcările se îndoi[illegible], se prelinseră pe sub poala „clopotului", iar Zeno se feri, învățat, de limbile care-l căutau parcă, asemeni unor tentacule.

(va urma)

O formă de bătrînețe

Mergeam în dreapta unui scriitor Şoseaua Kiseleff dinspre Arcul Triumf spre Piața Victoriei în toamna lui 1978. Scriitorul fusese în Statele Unite şi îi povestea „tînărului confrate“ ce văzuse acolo, ce spusese şi ce făcuse. Poate atunci sau mai tîrziu mi-a venit ideea că pe român trebuie să-l judeci după modul în care îți evocă o călătorie în străinătate. Pe atunci călătoriile erau fruct oprit. Şi cînd oamenii ți le povesteau, marea lor majoritate, păreau că vorbesc cam aşa: Vezi tu, scumpe pricăjit, care la vreme de sărbătoare mănînci o friptură şi bei o sticlă de vin, eu am fost la recepție, am mîncat cutare şi cutare lucru, am băut — ai auzit de... !? —, am ciocnit cu domnul X, m-am întreținut cu domnul Y şi am fost de mare efect cînd am spus... Da, scriitorul le spusese americanilor atît de multe lucruri uluitoare încît țîțîiseră admirativ şi căscaseră gura la el. Şi atunci şi acum îmi dau seama că pentru noi Caragiale este la fel de actual pe cît este Biblia pentru creştin, valabilă pentru toate timpurile, pînă la sfîrşitul lumii.

Mă uitam cu admirație prefăcută la scriitor, întocmai ca Eftimița la conu Leonida, în vreme ce treceam prin dreptul clădirii care mai era a Uniunii, apoi prin fața Ambasadei sovietice cu lungi panouri de poze şi cum megalomania sa luase altitudine, îmi era suficientă cîte-o interjecție ca să i-o întrețin; deja mă gîndeam la altceva: că în Bucureşti toamna e tare frumoasă, mai ales la Şosea... Aşa am ajuns amîndoi la intersecția cu strada Arhitect Mincu, unde e un semafor. Tocmai se pusese *verdele*, pentru noi, respectiv *roşul* pentru o limuzină lucioasă şi neagră care s-a oprit lin ca un vapor la cheu în fața noastră. Scriitorul odată s-a zmucit sfîşiind ritmul acela molcom de siestă şi peripatetizare şi-a avut o pornire ca de sinucigaş care se precipită spre neant mînat de o chemare obscură. Dacă nu mă repezeam să-l prind în brațe ar fi intrat prin fereastra larg deschisă a automobilului peste domnul tolănit cu largheţe pe pernele din spate. Care domn, hai să-i spunem pe nume, era Paul Niculescu-Mizil. Acesta a schițat cu una din mîinile pe care şi le ținea împreunate pe burtă un fel de „noroc, dragă!“ (iar pe mine m-a învrednicit cu o părintească privire) şi atunci mi-am dat seama că maestrul nu avusese nici un fel de intenție tenebroasă: voise numai să-l salute pe ilustrul om politic cu care altminteri era şi coleg în Comitetul Central. Mi-am amintit de bragagiul din schița *La Moşi* a lui Caragiale care o prinde în brațe pe coana Lucsița ce se hotărîse să coboare chiar în clipa în care tramvaiul se punea în mişcare. Deosebirea consta, în ce mă priveşte, că eu îl prinsesem în brațe pe prozator în momentul în care Mercedesul demnitarului se oprise.

Cînd am povestit scena la care participasem stupefiat mi s-a spus că altora li s-a întîmplat şi mai rău: adică să se prosterneze în fața automobilului din care lipsea stăpînul, omagiind astfel firma producătoare sau pe şoferul blazat. Autorul salutului recunoscuse maşina sau numărul şi instinctul i-o luase înainte. Experiență demnă de pățania unor afemeiați care se apucă să urmărească o pereche de picioare expresive pentru a constata apoi consternați că aparțin unei doamne trecute de cincizeci de ani.

Scena aceea, „cu Mercedesul şi salutul“, a rămas simbolică pentru mine. E drept că salutam şi eu nediferențiat directori de reviste sau edituri. Dar fascinația puterii politice asupra unui artist nu mi-o explicam. Îmi rămînea la fel de străină ca şi „trăirile“ pe care le încearcă un microbist pe stadion sau o femeie care se tocmeşte la piață.

Încercînd să desluşesc fenomenul am văzut ca există numeroase *naturi* politice în rîndul intelectualilor, al artiştilor. Aceştia iubesc succesul social, vor să fie cunoscuți de cît mai multă lume, să se vorbească despre ei, să fie adulați. O parte sînt naturi politice inocente (poeții), altă parte sînt naturi vanitos-pragmatice dar voința lor de putere, despre care s-a tot pomenit, nu e decît o amăgire pentru că în realitate ei vor să strălucească, nicidecum să conducă. Adesea, omul care are puterea reală nici nu se zăreşte: lui îi ajunge să existe şi să manevreze din culise. Or artistul, ca şi diva, n-ar suporta aşa ceva: s-ar sufoca. Omul politic adevărat ştie toate acestea şi de aceea nici nu se sinchiseşte de „setea de putere“ a omului de cultură: el nu poate intra în greva publicității, nu poate să depăşească *proba amorului propriu* tot aşa cum nu o treceau majoritatea candidaților care vroiau să devină discipoli ai lui Pitagora. De aceea şi ştie omul politic real să ispitească pe intelectual sau pe artist cu posturi pseudo-politice: false piedestaluri de pe care dai interviuri şi pe care te laşi fotografiat. S-a văzut ce fel de prim-ministru a fost Iorga.

Dar să revenim la scriitorul cu care mă plimbam la Şosea. Ce dorea el de fapt? Ceva care îl dezgustă pe orice om politic: să-l asigure de lealitatea sa, de faptul că se smereşte în fața stăpînirii, că nu *există* pentru cel înaintea căruia se ploconea şi care-l putea face fericit cu-n „noroc, dragă!“

Căci pentru omul politic nu are identitate decît independentul, în felul în care tînărul necăsătorit e primit cu plăcere în orice casă cu fete de măritat. După ce s-a însurat nimeni nu-i mai întinde masa şi nu-i mai face complimente, ba poate nici nu-l mai invită în vizită.

Apare însă la unii intelectuali o răscruce, un moment în care simt nevoia unei protecții. Din clipa aceea nu mai sînt în stare să spună decît *da* şi *desigur*. Particula *nu* părăseşte pentru totdeauna vocabularul lor. E momentul bătrîneții lăuntrice cu care se confruntă nu numai artistul, ci şi omul în general. Momentul acesta poate surveni, pentru scriitor, pentru artist şi la 25 de ani (pentru Labiş cred că a survenit la 21) după cum poate să nu sosească niciodată. E o răspîntie cumplită: nemaiavînd forță şi încredere în tine însuşi, ai nevoie de sprijin şi apărare, de umbrelă şi de baston. Pe de altă parte, pentru o anume categorie nici nu se pune problema acestui moment: e vorba de pigmeii necesari care au venit pe lume să cînte regele, munții, patria sau partidul. Lor le e străină drama decrepirii interioare. Ei de cînd se ştiu îi asigură de deplina lor stimă şi pe omul politic aflat la putere şi pe colegul autentic şi independent.

Cred că bătrînețea, ca şi îmbătrînirea, te împing să te oferi, să te justifici, să afişezi o atitudine defensivă, să îți prezinți omagiile în dreapta şi-n stînga, să te sperie ideea că ai putea trece drept „contra“... Nici măcar n-ai fost ispitit cu „onoruri şi avantaje“, ci te-ai prezentat singur la abator. Îmi imaginez următoarea scenă. În biroul unui potentat intră secretarul şi-l anunță că aşteaptă în antecameră omul de ştiință X sau maestrul Y. În timp ce se ridică de la birou ca să-i iasă în întîmpinare zîmbitor şi afabil, omul politic îşi zice în sine: „A îmbătrînit ş-ăsta!“

Dan CIACHIR

Rosarium

Mîntuitorii culturii

Cînd, spre finele anului trecut, d. Mircea Dinescu îndemna la o grevă generală a scriitorilor, puțini i-au stat alături. Sigur, greva ar fi fost un gest frumos chiar dacă ineficient, un simbol al solidarității nu neapărat cu Dinescu, disidentul, cît cu acest oropsit popor...

Din păcate, consider că astăzi d. Mircea Dinescu trebuie să-şi reînnoiască îndemnul. Dacă acum un an speranța ne era interzisă (greva scrisului părîndu-ne ceva gratuit), astăzi cînd în fotoliile puterii s-a aşezat un guvern de tehnocrați, şcolit prin străinătățuri, poate că această formă benignă de protest ar avea mai multe şanse de izbîndă. Paradoxul este că acest guvern de tehnocrați, instalat după alegeri aproximativ libere, pare decis să mîntuie cu totul. Deci şi cu ceea ce ne place să numim *cultură română*. Cărțile se vor scumpi abrupt, publicațiile la fel. Prost înțeleasă şi prost concepută, reforma economiei româneşti (care economie, dacă nu vă e cu supărare? riscă să interzică acestei nații orice viitor. Probabil că guvernanții consideră haosul o stare confortabilă. Oamenii de cultură nu pot fi însă de partea haosului, tocmai pentru că dintotdeauna cultura a fost chiar opusul, negația haosului. Atunci, cum să ne aşteptăm din partea puterii la deferență?

Cît de curînd editurile (cele „de stat“) vor intra în grevă. Pare un gest simbolic. Însă acest simbol nu este ceva benign. Există mai multă gravitate în el decît am fi îndemnați a crede. Nişte oameni sînt dispuşi să renunțe la pîinea cea de toate zilele, pentru ca insul de rînd, cel care nu primeşte mai mult de două mii şi ceva de lei pe lună, să fie în stare cîndva să cumpere la un preț rezonabil o carte.

Nimeni n-ar fi cîrtit dacă pseudo-liberalizarea dictată de guvernul Roman s-ar fi bazat pe o negociere reală a prețurilor. Această negociere nu se poate face *între stat şi stat*, ci între mine, insul care doreşte să cumpere ceva şi un producător dispus să-şi vîndă cu oarecare profit ceva. Ce s-a întîmplat însă? Insul real, cel cu nevoile sale reale, a fost lăsat de o parte şi „cineva“ (o entitate *abstractă*) se face că negociază în numele său. Jocul cererii şi ofertei, care este însăşi esența *pieții libere*, a fost eludat şmechereşte. El nu poate avea loc între nişte „instituții abstracte“, nişte, la urma urmei, fantoşe trase de sfori chiar de către Stat. Economia de piață nu este o manipulare de marionete, cum îşi închipuie pesemne premierul Roman, cel care a pus prin aşa-zisa „liberalizare“ a prețurilor căruța în fața telegarilor. Atîta vreme cît concurența ofertelor nu funcționează (şi în stadiul actual al economiei nici nu poate funcționa!), atîta vreme cît nu există o piață care să merite acest nume, nu putem considera decît că guvernul actual se află numai în treabă fără a face însă realmente treabă.

Să ne întoarcem la ceea ce ne doare. A devenit hîrtia produsă de antediluvienele fabrici româneşti de şase ori mai bună? Ne cam îndoim. Există o adevărată concurență între producătorii de hîrtie? Încă o dată răspunsul nu poate fi decît negativ. Prețul hîrtiei sfidează orice bun simț şi orice lege economică. Este un preț de *diktat*, o bătaie de joc la adresa cumpărătorului real. Se lucrează mai bine în tipografie? Cu actualele „mijloace de producție“, în nici un caz. A pretinde de trei ori mai mult pentru un lucru de trei ori mai prost constituie din nou o sfidare. E drept, a apărut o puzderie de gazete, una mai independentă decît alta. Volumul de muncă al lucrătorului a crescut. Însă această oarecum vizibilă realitate nu poate fi rezolvată ridicînd prețul manoperei tipografice de trei ori. Şi de ce neapărat de trei ori şi nu de cinci sau de zece? Dacă acum un an aveam vreo sută de publicații iar astăzi acestea au depăşit binişor mia, după teribila logică a guvernului prețul ar fi trebuit mărit de cel puțin 15 ori. Dar dacă tiparnițele nu mai fac față (ce-i drept, doar unele dintre ele) de ce n-am acceptat acele tipografii care ne-au fost oferite pe degeaba? Să fie de vină doar blestemata noastră vanitate?

Oricum, cultura românească este amenințată. Cuiva nu-i place nici presa şi nici cartea. Repetatele avertismente ale lui Ion Iliescu iată că şi-au aflat o sinistră concretizare. Tiranul analfabet n-a cutezat să se atingă de un domeniu față de care, ca orice neşcolit, va fi avut o anume tîmpă admirație. Tiranul versifica... Un fost director de editură, în schimb, e pe cale să pună cruce culturii. Unealta sa diabolică este doctorul Roman... Profesor universitar şi coautor la cursuri de socialism ştiințific!

Valeriu GHERGHEL

capete de rînd

Canarul şi Canalia

Prea puţini ştiu că poetul Marin Sorescu a absolvit filologia la Iaşi şi că după terminarea facultăţii a avut intenţia de a rămîne definitiv în oraşul situat pe malurile Bahluiului. N-a fost să fie însă. Cît ar fi cîştigat spiritualitatea acestor locuri dacă poetul ar fi rămas aici, cred că putem bănui. După absolvire, Marin Sorescu se dusese la M.R. Iacoban, care deja parvenise într-o funcţie importantă, şi-l rugase să-i găsească un post la Iaşi, la o revistă. Răspunsul lui Iacoban a fost că locul lui Marin Sorescu nu e aici, în Iaşi, şi că ar fi bine ca poetul să-şi vadă de treburile lui. Şi Marin Sorescu şi-a văzut de treburile lui şi s-a dus, a plecat din capitala Moldovei, după cum au plecat atîţia oameni de talent. Au rămas, în schimb, în oraş toţi iacobanii, andrieşii şi sturzii, care timp de „douăzeci de ani lumină" n-au făcut altceva decît să ştranguleze orice urmă de talent. Ei au fost barajul, zidul de beton pe care l-a înălţat puterea între ea şi ceilalţi. Servilismul lor n-a cunoscut măsură.

Cu vreo doi ani în urmă, venind vorba despre situaţia literaturii de la Iaşi, poetul Marin Sorescu mi-a spus: „Ce se petrece acolo, în Moldova, e de neimaginat. Eu dacă aş avea forţele care sînt la Iaşi, Craiova ar deveni capitala spirituală a României. Ce fac cei de acolo cu voi e o crimă...". În termeni similari s-a exprimat şi criticul Adrian Marino, care aproximativ din aceleaşi motive a fost nevoit să părăsească Iaşii: „Cum e posibil ca un crainic sportiv de duzină să ajungă să diriguiască treburile culturale într-un loc prin care au trecut Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Călinescu şi încă atîţia alţii?!".

Iată că a fost posibil. Criteriile după care puterea îşi selecta oamenii erau mediocritatea şi servilismul. Încît nu e de mirare că toate nulităţile culturale, toate canaliile au deţinut funcţii importante şi au diriguit cultura după bunul lor plac. Aş putea spune că dintre toţi aceşti lachei cel mai pervers, cel mai cinic, cel mai sinistru a fost Mircea Radu Iacoban, deputat în Marea Adunare Naţională şi secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi. Rar mi-a fost dat să întîlnesc un personaj mai plin de sine şi atît de avid de putere. A făcut un rău imens culturii ieşene, dezinformînd organele de partid şi securitate. A făcut rău direct multor scriitori tineri, faţă de care manifesta o agresivitate de buldog. Din pricina lui au avut de suferit Liviu Ioan Stoiciu, Dan Petrescu, Liviu Antonesei, Lucian Vasiliu, Liviu Cangeopol, Alexandru Dobrescu, Emil Brumaru — şi am citat doar cîteva nume.

Cînd a plagiat în aşa-zisul roman *Oastea oştilor*, n-a putut fi tras la răspundere şi nici nu s-a putut publica un rînd despre această fărădelege, şi asta din ordinul lui Dulea, un alt călău, cu care Iacoban era prieten. Pentru el nu exista nici o lege Avea practic o putere nelimitată. Te putea anihila ca scriitor oricînd, printr-o singură vorbă. Unica lui obligaţie era să stăvilească orice urmă de opoziţie, de orice natură ar fi fost ea. Şi a făcut-o cu mult zel şi fără nici un scrupul.

De ce oameni ca Iacoban n-au fost traşi la răspundere, de ce nu li s-a intentat un proces public? De ce nu sînt arătaţi cu degetul pe stradă cînd trec? Regimul e de partea lor şi asta pentru că ei, cu slugărnicia-le caracteristică, se grăbesc să-şi ofere serviciile noilor stăpîni. Eugen Barbu, unul dintre recidivişti, a fost scos din rîndurile Unuiunii Scriitorilor. Iacoban, care a făcut şi el mult rău, n-a păţit nimic. A devenit între timp şi „patronul" unei edituri din Bucureşti. Îi merge, cu alte cuvinte, din plin. Aceştia sînt noii noştri patroni.

Setea de putere a lui Iacoban nu cunoştea margini. În 1989, cu cîteva luni înainte de evenimentele din decembrie, era de o aroganţă fantastică. Acaparase la Asociaţie patru birouri, unde stătea singur. Mai avea un birou imens la Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri", unde era director. Stătea ziua cu perdelele trase şi veioza aprinsă, înconjurat de portretele înaintaşilor: Alecsandri, Sadoveanu, George Mihail Zamfirescu, fumînd pipă ca un adevărat fanariot. Deasupra capului său trona portretul patronului: Nicolae Ceauşescu. Avea mania pipelor şi a armelor de vînătoare. Şi acum cred că posedă cîteva carabine, aşa că s-ar putea să fie destul de periculos. Înconjurat de cele cincizeci de pipe aduse de pe toate meridianele lumii scria la lumina roşie a unui abajur prozele sale anoste. De la Sadoveanu, spre care arunca din cînd în cînd priviri piezişe, prinsese (pesemne din snobism) pasiunea vînătorii şi a pescuitului. În ultimul timp pescuia în ape din ce în ce mai tulburi şi amestecate cu alcool. La mare pescuia într-o barcă pneumatică guvizi şi crabi pe care-i vărsa pe la mesele „colegilor"; îi mai lipseau icrele negre pentru a poza într-un Onasis grandoman.

În scurtele discuţii pe care le-am avut cu el, m-au uimit unghiile lui late şi în chip de cioc de papagal, care-i acopereau jumătate din buricele degetelor. Nu avea răbdare să te asculte pînă la capăt şi bătea cu unghiile lui de troglodit parfumat în masa de mahon sau îşi curăţa panoplia de pipe. S-a dovedit destul de generos faţă de Corneliu Sturzu, pe care-l aproviziona din cînd în cînd cu coniac alb, urmărindu-l satisfăcut cum se degradează pe zi ce trece. Îl urmărea cu plăcere şi cinism cum se descompune fizic şi moral: intenţiona să-i ia locul de redactor şef la *Convorbiri*, dorea să acapareze cît mai multe funcţii. Revoluţia i-a răsturnat, pe moment, planurile expansive.

Îşi ascundea incultura crasă tăcînd şi pilindu-şi unghiile cu o răbdare de bijutier. Aceasta era poate singura lui preocupare umană, pe care o practica zilnic cu o enormă plăcere şi tact de răţoi. Îşi lucra unghiile şi pilitura o punea pe o foaie de hîrtie curată, pe care o folosea apoi drept ciornă pentru un denunţ. Privindu-l, aveai impresia că unghiile îi sînt cel puţin de aur şi nasul de copoi. Apropiindu-şi degetele de buze şi aruncînd o privire chiorîşă spre portretul situat deasupra sa, părea să spună: „Las', amice cizmar, în curînd îţi voi lua locul şi atunci o să se vadă cine sînt eu".

Era de un egoism feroce: dacă s-ar fi putut ca Asociaţia să fie formată numai din Iacobani, un Iacoban multiplicat într-o sută de mii de exemplare, totul ar fi fost în ordine şi excelenţa sa mulţumită. Rolul celorlalţi nouă sute nouăzeci şi nouă de mii de Iacobani ar fi fost să-l aplaude pe Iacobanul care era El. Personajul pur şi simplu nu-şi mai încăpea în piele şi în scurt

timp ar fi făcut apoplexie. A avut noroc, într-un fel, de evenimentele din decembrie; în zilele de 13—15 iunie a.c. se freca pe mîini cu o satisfacţie nebună.

Formula de a-şi întreţine puterea era următoarea: pleca la Bucureşti şi lansa acolo un zvon care, chipurile, ar veni de la Iaşi: despre reduceri de personal sau primiri în Uniunea Scriitorilor. Revenea în Tîrgul Ieşilor şi relansa aici zvonul, mult mai amplificat. Personajul se înconjura astfel de o crustă de nepătruns. Era un fel de zale între masă şi putere. Acelaşi lucru îl făcea şi pe plan local. Se ducea la partid şi lansa un zvon care, chipurile, venea de la Asociaţie. Se întoarcea la Asociaţie şi spunea ce i s-a transmis de la partid. Pervesitatea aceasta l-a ţinut bine înfipt în scaun pînă în mai anul acesta, cînd a fost înlocuit de la direcţia teatrului cu poetul Mihai Ursachi. Iacoban se mai consideră însă şi acum director şi, probabil, speră să revină la putere odată cu echipa lui Verdeţ.

Chiar dacă risc să par subiectiv şi pătimaş, voi reproduce una din altercaţiunile pe care le-am avut cu personajul Iacoban. Fusesem angajat în 1982 la *Convorbiri* pe o jumătate de normă de corector, cealaltă jumătate fiind ocupată de poetul Emil Brumaru. După patru ani de promisiuni obscure că o să ni se completeze norma, ajunsesem la marginea disperării: luam în mînă aproximativ o mie de lei pe lună şi ni se epuizaseră toate resursele, atît materiale cît şi psihice. M-am dus la M.R. Iacoban, care era secretarul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi, şi l-am întrebat cînd o să ni se rezolve situaţia aceasta umilitoare. Iacoban a răspuns în stilul său caracteristic. Iată care a fost părerea maestrului: „Cînd pe unul dintre voi, pe tine sau pe Brumaru, îl va călca tramvaiul". „Chiar aşa?", l-am întrebat. „Chiar aşa", a întărit excelenţa sa. „Nu cumva vreţi să ne ajutaţi dumneavoastră, tovarăşe excelenţă?", i-am zis. „Ascultă" — a ripostat tovarăşul de la pupitrul de pipe — „dacă mai vorbeşti mult, zbori de tot...". Acesta a fost răspunsul tovarăşului.

Oricum, maestrul Iacoban stă într-o vilă superbă în Copou şi fluieră ca un canar. Dar nu a pagubă, ci a cîştig. Să nu-l trimit eu oare pe motanul meu Grişa, poreclit şi Călăul, să pună un pic laba pe canalie, pardon, pe canar, ca să nu se mai înmulţească atîta păsărime în dealul Copoului?

Nichita DANILOV

Diligenţa poştala

Neobonjurismul, mon Amur! Să avansăm puţin limbajul radiotelejurnalier. Vom antama chestiunile nedestabilizînd situaţia, implementîndu-ne cu trup şi suflet pentru a capacita puterea de comprandere a citoaienilor rumeni. Esper, bref, să nu eberluizez fietele şi garsonii. Fiindcă ar fi peş de Dumnezeu şi, în definitiv, nu avem dezirul să facem nimănui nici un mal. Oricum, dacă mă efasează cineva de prin arondismentele Iassy-ului, veche capitală de gubernie (nu ubliaţi!), cu tot cu diligenţă, sînt tranchil; copenii mă vor ransoma. O.K.! Finitalacomedia, Santa Maria!!

Pen'ce să ne violeze ăia plicurile, stimate domnule Virgil Măgureanu? Luat de şuvoiul tulbure al nedumeririi, mă frăsuiam în numărul trecut că ni se despică la lipitură comerţul de idei gingaşe de către „provocatori". Dar ziarele apar (şi nu-i dimineaţă ceţoasă în care să nu filez unul nou: *„Z", „Criza", „Strict secret", „Curierul naţional"*, ăsta avînd drept frontispiciu chiar o scamatorie cu patru cai şi-un vizitiu cu biciuşca permanent) apar şi-s pline de scrisori gata desfăcute şi puse la îndemîna tuturor în văzul lumii, de la mic la mare. Din „22", *Nr. 46 o Scrisoare deschisă Parlamentului României*, semnată, cam general, *Cpt. (r) Adrian Ionescu* (după cum ne atrăgea atenţia într-o seară londoneză o înmănuşată doamnă cît mărgica) e reluată şi în *România liberă", nr. 291 (16 decembrie)*. Liberalizarea preţurilor arzîndu-ne la flacără grandă pe toţi, citez cu parapon: *„Salariile sînt ca şi înainte, mult mai mari decît cele de la armată sau poliţie. Conducerea de bază a SRI primeşte un salariu echivalent cu al unui ministru, şefii de diviziuni şi locţiitorii acestora — cît şi a senatorilor, iar conducerile secţiilor judeţene au salarii echivalente cu ale prefecţilor Un absolvent de şcoală militară din SRI primeşte un salariu echivalent cu al ununi medic specialist cu o vechime de 20 de ani, fără a depune acelaşi efort şi fără a avea aceeaşi răspundere."* În numărul următor al *„Românieilibere"* altă scrisoare, gata deschisă, către *Ministrul Apărării Naţionale*, a *Lt. col. (în rezervă forţată) Petru Liţiu*. Scrisoare gravă. Nu ne încumetăm s-o comentăm deşi, se ştie, „Armata e cu noi!" Ca să nu mai zic de misiva concetăţeanului nostru, din chiar fieful guberniei, publicată în *Expres Magazin, nr. 20 (seria Ion Cristoiu): „Domnule comandant al Poliţiei. Subsemnatul Burlacu Ghiţă, născut la data de 1 august 1967, fiul lui Vasile Lucia, domiciliat în Iaşi, str. Amurgului nr. 3, bl. O4, sc. B, ap. 13, contest procesul verbal seria S. nr. 765308 încheiat la data de 13.11.1990, prin care sînt amendat cu suma de 2 000 lei pentru provocări de zgomote cu o portavoce, pe un anumit traseu, la o oră tîrzie din noapte. Declar că nu am făcut zgomot cu portavocea ci am scandat lozinci anticomuniste şi antiprezidenţiale, asta pentru că domnul Ion Iliescu se afla în Iaşi, unde a vizionat un spectacol la Teatrul Naţional (pînă la o oră tîrzie), iar vizita nu a fost anunţată, motiv pentru care nu am putut să legalizez manifestaţia. 14.11.1990 Burlacu Ghiţă"* Haraşo, numai că, brusc, vorba lui Goethe am rupt-o-n fericire, *stimate domnule Virgil Măgureanu*. Pentru că iarăşi citesc în *„22", Nr. 47* o continuare a scrisorii domnului *Cpt. (r) Adrian Ionescu: „În ceea ce priveşte citirea corespondenţei, lucrurile diferă de la judeţ la judeţ. În unele, spaţiile au fost predate lor* (judeţelor? n.n.), *în altele nu. În acestea din urmă, activitatea a continuat nestingherită, toate lunile din urmă."* Aici e coropişniţa! *Pen'ce ne violează ăia plicurile, stimate domnule Virgil Măgureanu!* Ce-i gîdilă pe ei, şi unde-anume, intimităţile noastre de citoaieni rumeni? Ce-i extabilicizează la fraza? Nu-şi iau leafa dacă nu-şi bagă girafa? Iertaţi-mă că vă vorbesc aşa, deodată, în rime, însă mi-e scîrbime. Lipăite cu talpa degetelor de fietecine, cuvintele îşi pierd omul ce le-a scris, devin ale unei mulţimi necuviincioase. Atacă ocult pe adresant, îi umplu creierii cu un jeg ce-i îmbîcsesc pe şest circumvoluţiunile şi-l bolborosesc la minte pînă la piţigăirea memoriei şi moluscoidarea afectului. Şi-apoi la urma-urmei cine cu cine mai corespondează? Expeditorul cu securitatea şi securitatea cu adresantul? În termeni C.F.R.-işti ar însemna să notificăm pe epistole: expeditor — Via Cosmeşti — adresant Că doar la Cosmeşti s-au masat „provocatorii"!

Aliniat final. Telefonez secretarului general de redacţie şi-l întreb, ca să afle şi „electronicii": *pen'ce să ne violeze ăia plicurile?* Şi „electronicii" îmi violează firul şi ei! Mulţumesc tardiv! Căci dînşii au fost precoci.

Intreprinderea Mecanică Botoşani

I.M.B.

Str. Manoleşti Deal Nr. 97 Telefon: 985/17621 Telex: 24256

PRODUCE :

— radiali cu bile pe un singur rînd, cu precizie ridicată şi o funcţionare silenţioasă ;

— axiali cu bile, cu simplu şi dublu efect ;

URB

— radiali cu role cilindrice pe un singur rînd, cu diametre cuprinse în limitele de 40—400 mm. ;

— radiali cu dublu rînduri de role ;

— oscilanţi cu două rînduri de role sferice, avînd diametre exterioare cuprinse în limitele de 90—420 mm.

INTREPRINDEREA DE RULMENŢI BÎRLAD

Str. Republicii 320
telefon : (984) 11120
12120
telex : 021724
6400/Bîrlad

CUG
FORTUS
piesa grea a industriei ieșene
1. PIESE FORJATE
2. PIESE TURNATE DIN FONTĂ
3. PIESE TURNATE DIN OȚEL
4. UTILAJ METALURGIC
5. UTILAJE PENTRU INDUSTRIA METALURGICĂ DE CONSTRUCȚII ȘI REFRACTARE
6. UTILAJE PENTRU DEFORMAREA PLASTICĂ A METALELOR
8. SCULE AȘCHIETOARE DIN DIFERITE FORME ȘI DIMENSIUNI
9. PIESE DE SCHIMB PENTRU MAȘINI-UNELTE GRELE ȘI FOARTE GRELE
10. SCULE ȘI DISPOZITIVE DE MARE PRODUCTIVITATE PENTRU MAȘINI DE ÎNALTĂ PERFORMANȚĂ
11. INSTALAȚII DE AUTOMATIZARE ȘI ACȚIONARE
12. UTILAJ REFRACTAR
13. UTILAJ ENERGETIC
COMBINATUL DE UTILAJ GREU IAȘI – ROMÂNIA
BULEV DUL ILIE PINTILIE Nr. 10 ; CĂSUȚA POȘTALĂ 2003 ;
TELEF 981 – 30620 ; TELEX 22322 ; COD 6600
CL PUB

André GLUCKSMAN

Călăul a murit, răul rămîne

Totalitarismul *se continuă* în post-totalitarism. Esenţialul rămîne. Preluarea puterii de către gerontocraţie nu a risipit atmosfera de oroare a dictaturilor lui Hitler şi Stalin. Începînd cu piatra de încercare a lui Soljeniţîn : capacitatea de a încarcera şi de a extermina masiv nu este afectată ; aparatul poliţienesc, sistemul juridic care maschează negarea drepturilor omului, intoleranţa la orice protestare neautorizată, obişnuinţele şi oamenii rămîn la locul lor, făcînd să planeze o ameninţare permanentă. Continuînd cu invarianta sociologică, polarizarea neschimbată între o nomenclatură omnipotentă şi o majoritate de lipsiţi-de-putere ; socialismul „se caracterizează prin concentrarea şi centralizarea extremă a unei puteri care ocupă toate domeniile, politic, economic, social şi spiritual şi pretinde abolirea oricărei separări între ele". Numai formele acestei monopolizări s-au schimbat : progresiv, după Stalin, o lege implicită şi riguroasă a „respectului cadrelor" fixează şi întăreşte ierarhiile şi privilegiile. Este sfîrşitul epocii tulburărilor şi revoluţiilor de sus care inaugurează era „post-totalitară" şi nu sfîrşitul totalitarismului. În sfîrşit, cel de-al treilea caracter al unui asemenea regim este extrema sa soliditate. Hitlerismul a putut fi doborît numai din exterior, prin război. Socialismul sovietic durează de şaizeci de ani ; pe unde trec tancurile ruseşti nu mai creşte iarba libertăţii. Regimurile fasciste spaniol, portughez şi grec — dictaturi mai clasice, sîngeroase, autoritare, dar nu totalitare — s-au prăbuşit sub loviturile din interior, la fel se va întîmpla şi în cazul omoloagelor din America latină. „Criteriul esenţial este cel al posibilităţii de transformare sau ireversibilitate a sistemului" (Linz).

Analizele clasice ale totalitarismului insistă asupra metodei luării puterii. Principiul şefului, ideologia străzii, mobilizarea maselor juvenile permit în acelaşi timp accederea la responsabilităţile supreme, cît şi confiscarea lor în totalitate. H. Arendt observă în recurenţa marilor epurări, lovitura de stat permanentă prin care un Big Brother numărul unu reia în mîini, cu riscul de a-l distruge pentru a-l renova, aparatul de stat care tinde mereu să-şi recucerească o oarecare autonomie. De unde supoziţia că există o relaţie necesară între sistem şi încarnarea sa ; Hitler şi Stalin, departe de a fi cazuri particulare, dovedesc, după Arendt, că un esenţial voluntarism asamblează piesele şi bucăţile despotismului modern. Societatea este sfîşiată de contradicţii, aparatul care o menţine în ordine este zdruncinat de divergenţele de interese materiale şi ideologice ale activiştilor, îi trebuie deci în frunte o voinţă care să unească proiectele şi să fixeze traiectoria : totalitarismul nu se lasă imaginat decît ca o egocraţie. Principiul Führer-ului trece drept regulă a sistemului şi nu doar idee fixă a conducătorului paranoic.

Stranie adaptare a primelor analize ale totalitarismului la iluziile promotorilor săi care, fără îndoială, se considerau toţi de neînlocuit. Gîndind totalitarismul ca un sistem voluntarist, observatorul, chiar critic, devine victimă a miturilor care circulă în societatea observată. Spoită, cu un luciu ştiinţific sau filosofic, o asemenea fantomă guvernează încă cercetările a numeroşi „kremlinologi" ; ei scrutează planurile omnisciente, orientările strategice pe termen lung ale supercreierului disimulat în profunzimile palatului sau diseminat sub pălăriile de fetru gri aliniate la tribunele din Piaţa Roşie. Pesimismul analizei induce optimismul pronosticurilor : o voinţă care se respectă sfîrşeşte prin a se autodevora, aşa cum furtunile de nisip cele mai devastatoare sfîrşesc prin a se dispersa, „pericolul nu este acela că ele ar putea să instituie o lume permanentă. Dominaţia totalitară, ca şi tirania, poartă în sine germenii propriei sale distrugeri" (Arendt). Astfel Gengis Khan, „biciul dumnezeilor" lui Hegel, se va dilua asemeni diluviului într-o infinitate de picături inofensive.

În măsura în care voinţa este considerată relaţia constitutivă a unui sistem „unde nimeni nu este demn de încredere şi unde nu ne putem baza pe nimic", trebuie să conchidem, în virtutea celor spuse anterior, că o maladie mortală şubrezeşte această anti-lume şi promite să o facă să explodeze ; teroarea trebuie să se întoarcă împotriva teroristului, este de ajuns să aşteptăm un 9 Thermidor. Vine ! Iată-l ! Călăul este executat. Stalin dispare. Dar, mirare, sistemul subzistă. (...)

În spatele totalitarismului, revoluţionar şi voluntarist, apare ceea ce ar trebui să distingem drept „totalitarism post-totalitar" ; contradicţia vocabulelor nu ţine de sistemul astfel desemnat, ci de percepţia dificilă pe care o căpătăm din cauza prea marii insistenţe asupra semnelor distinctive ale totalitarismului juvenil, subestimînd capacitatea sa de stabilizare. El se eternizează. În ciuda pronosticurilor de altădată, alternativa în care ei au închis viitorul se dovedeşte inoperantă : totalitarismul nu pare deloc dispus să se precipite spre o catastrofă finală şi, mai mult, nici autoconstrîns să se liberalizeze, începînd o întoarcere progresivă la societatea burgheză. S-a eliberat de terorismul dezlănţuit care-i tulbura primele decenii ; un nou principiu al echilibrului iese la suprafaţă. În societatea burgheză, libertăţile îşi garantează reciproc proprietăţile. În totalitarismul revoluţionar, ele se agresează fără garanţii nici reţineri, „l'enfer c'est les autres" (Sartre). În era post-totalitară, fiecare tolerează prostia vecinului său, cu minima condiţie ca ea să nu împieteze prea mult asupra propriei prostii.

Concurenţa birocratică se domoleşte atunci cînd actorii îşi ating nivelul de incompetenţă (principiul lui Peter). O societate birocratică se stabilizează atunci cînd fiecare, de la cel mai înalt pînă la cel mai de jos, se bucură de dreptul înnăscut la incompetenţă pe care organizarea sovietică o garantează cu generozitate tuturor responsabililor săi. La fel ca şi statul care nu-i cere cetăţeanului obişnuit să adere ci să accepte, *homo sovieticus* nu-i va pretinde vecinului său pricepere în profesia pe care-o exercită şi nici convingere în ceea ce spune. Alexandre Zinoviev codifică magnific această artă de a trăi care constă în exploatarea inteligentă a prostiei celuilalt, admiţînd ca şi celălalt să-şi exercite talente omoloage. Conversaţiile beţivilor devin perfect confundabile cu discursurile ştiinţifice, tehnice şi filosofice : o idee n-o înlătură pe cealaltă, nici n-o întîlneşte, ci-şi urmează împleticindu-se drumul bonom, fără excluderi nici concluzii. Între post-totalitari musteşte aceeaşi toleranţă ca între fundurile paharelor aliniate pe tejghea. În timpul crizei lor juvenile, nazismul, bolşevismul, sau maoismul, cu nuanţe mai mult sau mai puţin subtile, au scandat idei-forţă ; au părut a instaura domnia ideilor compacte şi persuasive. În faza sa adultă, ajunsă la o balanţă stabilă, societatea totalitară se interesează mai puţin să convingă, cît să menţină activitatea mentală la nivelul cel mai de jos, unde nu mai pune în pericol statutul moral şi social al fiecăruia.

Toată puterea sovietelor. Toată puterea imbecililor. Primul slogan apare pe zidurile uzinelor şi pe frontoanele gărilor pentru că el formulează aparenţe, al doilea fixează realitatea şi nu transpare decît în literatura dizidentă. Trecerea de la unul la altul rezumă bilanţul unei puteri socialiste septuagenare. (...) Arendt, Orwell şi contemporanii lor gîndesc într-o durată politică şi socială scurtă : voinţa totalitară îşi permisese totul în spaţiul unei existenţe umane (cea a şefului-Führer) ; pe termen lung, ea este condamnată la pieire de propriile-i contradicţii. Dimpotrivă, spiritul totalitarismului, aşa cum se manifestă el în stadiul său post-totalitar, nu este înclinat spre autodistrugere, ci spre autoconservare ; dacă voinţa teroristă nu se autodevoră, prostia se hrăneşte din ea însăşi. Birocraţia naşte birocraţie, armata provoacă pericolul împotriva căruia se mobilizează, iar metodele poliţiei trezesc o ostilitate care-i furnizează obiect supravegherii şi tratamentelor sale. Departe de a fi promisă dispariţiei, societatea prostiei se autoîntreţine şi-şi secretă propria sa eternitate ; pentru a o pricepe în anvergura sa istorică trebuie să se treacă de la durata scurtă la cea lungă.

Unde se joacă destinele totalitarismului ? În capul şefilor ? Nu prea pare. În soarta elitelor ? Da, dar parţial. În ciuda lui Katyn şi a tentativelor succesive de a lichida elitele, Polonia durează şi rezistă. Esenţialul se decide în josul scării, la nivelul nu aristocratic, ci plebeian al istoriei colective. La „parterul istoriei", cum spun istoricii. Aici operează invariantele vieţii cotidiene care apropie calculul economic al agricultorului de astăzi de grija raţională cu care ţăranul lui Hesiod îşi cîntărea munca. (...)

O voinţă ostilă poate fi ghilotinată. Prostia, dimpotrivă, nu se pretează la măsuri expeditive, încît e inutil să visăm că i-am putea reteza gîtul ; ea posedă mai multe capete şi trece de la unul la altul fără a se lăsa localizată definitiv. (...).

(...) Democratică în felul ei, prostia reclamă colaborarea tuturor ; ea nu şi-ar întări dominaţia asupra estului european fără participarea activă şi pasivă a părţii vestice a continentului. (...)

Greşim atunci cînd îi împrumutăm prostiei uniforma ostilităţii. O încarnăm : Hitler, Stalin, cei care le-ar deschide porţile, cei care ar omite să le bareze calea, cei care ar consimţi, cei care ar dormi, cei care ar rezista mult prea tîrziu sau absurd ; din aproape-n aproape umbra cîştigă. Vanitatea celui care crede în imunitate etalează generalitatea fenomenului. Comedia europeană s-a jucat cu uşile închise ; nici o autoritate morală nu s-a arătat în mod deosebit de prevăzătoare sau de avertizată, nici dintr-o dată eroică. Într-a douăzecişicincea oră au apărut biografiile fără pete, nervii de oţel, conştiinţele pure şi Partidele care nu ezită niciodată. Nici un sfînt căruia să i te închini. Nu există prostie binevoitoare care să-şi blocheze sora malefică.

(Fragmente din La Bêtise, Ed. Grasset, 1985)

În româneşte de
Gabriela GAVRIL

Colectivul de redacţie : Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor şef adjunct), Emil BRUMARU (redactor şef adjunct), Codrin BURDUJA (secretar de redacţie), Mariana CODRUŢ, Nicolae DABIJA, Nichita DANILOV, Alexandru DOBRESCU (redactor şef), Valeriu GHERGHEL (secretar general de redacţie), Mădălina GRIGORAŞ (secretar de redacţie), Ion HADARCA, Nicolae IONEL, Alina MUNGIU, Constantin PRICOP, Horia ZILIERU.

Administraţia : Bucureşti, Calea Victoriei 133—135, telefon (90) 506618.
REDACŢIA : IAŞI, Casa cu absidă, Centrul civic : telefon (981) 16242
PPREŢUL UNUI EXEMPLAR : LEI 5
Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — Sector export-import presă P.O. Box 12—021, telex [illegible] prsfir Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66, sector 1.